

tega Slovencem že od nekdanj priljubljenega letnika takole: „Drobtinice“ za leto 1865 so se zelo zakas-nile, ker so neugodni dogodki njih vredovanje motili. Zaupljivo se pa vendar obračamo do njih prijateljev, ter prosimo, da po obilni naročbi in po priporočenji njim prav veliko bralcev naberejo. Posebno naj visoko-častiti gospodje duhovniki naznanijo svojim vernim, da si o pravem času naročijo Slovencem priljubljeno knjigo. Priporočajo se te-le „Drobtinice“ po misijonskih pridigah Slomšekovih, po obširnem popisu slavne božje poti v Rušah s podobo M. B. Ruške. Sploh imajo v vseh predalih mnogo podučivnega in lepega, tako, da se utegnejo Slovencem prikupiti in se po vsej pravici me-riti s prejšnjimi letniki. Sprejmite jih toraj blagovoljno, in poskrbite jim mnogo bralcev! — Trdo vezane ve-ljajo 1 for., mehko vezane veljajo 90 kr.

* Kteri bo? Izvirna vesela igra v 2 činih. Spisal Bogoslav Rogački. V Celji natisnil in založil E. Jeretin 1866. — „Kteri bo?“ je glediščina igra, ki je čitateljem našim od tistega časa dobro znana, ko se je igrala v Celji z veliko pohvalo. Gospod B. Rogački je začel ž njo izdajanje „dramatičnih prvencev.“ Dobro tako, ker je očitno, da izdajatelj ima glavo in peró za to. — „Kteri bo?“ je burka polna zdrave šale, ki bode gotovo dopadla povsod, kjer koli se bode igrala. Pet snubačev se poteguje za eno nevesto, dokler ne izvoli, se vé, da enega: to je jedro igrice, ktera se gotovo bode prikupila vsaki čitalnici. Drobna stvarca pa je tudi krat-kočasno berilo.

* „Slavische Blätter“, herausgegeben und re-digirt von Abel Lukšić. 9. zvezek nadaljuje mični izvirnirni roman „Vera“ Hermine Glinske, končuje poljsko ekspedicijo na izhodnjem morji pod Lapinskim popisuje dogodbo z volki v Ukrajni in donáša mnogo prevodov českih pesem, ter dodaja drobtinice mnogo-vrstne.

* Lire Sionske, ki jo izdaje g. France Gerbec v Pragi, izšel je list 7. za juli mesec. Obsega „Tan-tum ergo“, „Molitev“, „Sv. Alojzi.“ — Vidi se iz red-nega izhajanja, da „Lira Sionska“ ni bila prikazén le od danes do jutri, ampak da je resna volja izdateljeva, izvršiti namen, ki si ga je odločil z izdajanjem cerk-venih pesem; zato pa naj ga tudi iskreno podpira vsak, komur je „Lira“ na pomoč v poklicu njegovem.

Pozdrav in prisega.

Posvečeno visokočislani gospé Luízi Pesjak-ovi.

21. junija.

Najpred začuj pozdrav moj, domovina,

Zvestó ga pošlje sinovsko srcé!

Sprejmi ga ti, prekrasna in edina,

Ki v sebi hraniš drage vse želje!

Ti si svetinja dragega spomina,

In biser najkrasnejši vse zemlje:

Sprejmi tedaj ga, mila majka Slava,

Naj hrani Bog te — živila in zdrava!

Ko mi pomlád napočila življenja,

Obetala je žlahni cvet in sad;

Srcé nemirno bílo hrepenenja,

Navdajal ga nebeški čut in slad;

Al boj mogočni biti strast ne jenja,

Rodí še marveč mnogovrstnih nad,

Kar mi v obzorji jasnemu zasije

Naenkrat žarek rajske poezije.

Srcé, ogreto čudne zdaj toplote,

Začuti v sebi prej neznano moč;

Izdramljen rahle, blage te gorkote,

Zbudí se v hipu plamen prej spijoč,

Planiti s srca, skrivne išče pote,

Potok ognjeni, siloma deroč,

Zdaj najde jo — plamena moč in sila,

Vse združi skupaj se — nastane pesem mila!

Donela prvo je na tvojo slavo,

Predragi, meni ljubi, krasni dom!

Spoznam tedaj veselo to postavo,

Spozabil jaz se nikdar je ne bom!

Poklic je moj in poslo moje pravo,

Slavíti tebe, veličastni dom!

Spolniti čem ga — toraj naj razlega

Po vsem domovji moja se prisega!

Ne vabi slava me, ki vence spleta,

In pevce drage v grobu še časti;

Da moja pesem, bratom razodeta,

Njih srca vnema — delu je budí:

To čina slavnega je želja sveta,

Ki v prsih vedno zvesto mi gori!

Zdaj dôní pa, prisega krepka, logom,

Gorám in rekam vsem domačim — z Bogom!

Josip Cimperman.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

Letošnjo lepo zimo, ki je bila kakor mi „Novice“ pripovedujejo, tudi na Slovenskem topli spomladi po-dobna, sem potoval v južno srbsko mesto Aleksinac, in prehodil sem njegovo prekrasno okrožje.

Iz kragujevske doline jo namerim čez visoko pla-nino „črni Vrh“ proti Jagodinu. O črnem Vrhú sem že marsikaj slišal in bral; zato mi je bila službena pri-ložnost jako mila, da udarim po grozno slabi poti na-ravnost na-nj. Gosta hosta je na vseh stranéh, hiše pa nikoli nikjer nobene. Blizo v sredi planine pridem vendar do neke samotne oštarije. Stopivši v temno sobo, s „pomozí vam Bog!“ pozdravljam; „Bog ti po-mogil gospodine!“ mi odzdravljajo možki glasovi od vseh strani. Al nikogar nisem razločil, zlasti pri belem dnevu je bila taka tema v sobi polni duhanskega in ognjiščnega dima, da ji mala papirnata, pa že zaruje-vela okenca niso dajala več svetlobe. Ni tedaj čuda, da nisem videti mogel, kje da ona možka grla tičijo, ki so mi tako glasen odzdrav dala. „Ako, Bog dá, go-spodine?“ (lep srbsk običaj, namesti: „kam greš, go-spodine?“) me popraša zdaj z debelim glasom neko možko grlo. „V Aleksinac po dolžnosti“ — mu odgo-vorim, akoravno ga videl nisem. Rad bi se bil umaknii iz temne sobe, a nisem vedel za vrata; tako nepri-ljudno mi je bilo v nji, da so mi mravljinci po nogah lezli. V ta mig se odpró vrata in moj kočijaž stopi v sobo; ž njim pa pride, kakor sem potlej doznal, tudl gazda oštarije v sobo, kateri naji na neko klop posadí in me priljudno popraša: „Izvolite gospodine, kave, vina ili rakije?“ Čašo vina — mu okorajživši se — odgovorim. Z „izvolite, gospodine!“ mi ga prinese z največo priljudnostjo.

Sčasoma se iz solnca prisedšemu moje oči teme privadijo, da nekoliko vidim po sobi. Na leseni ležnici je ležalo mnogo možkih, ki so lenobo pasli, duhan pu-šili, kavo, rakijo ali vino srkali, in se med seboj z omolklim glasom razgovarjali, drugi so pa na malih stoličih po kotih in ob stenah sedeli. Kdo so ti neznani ljudje bili, tega ne vem. Al ponoči v njihovem dru-štvu, v samotni oštarii med temno hosto biti bi si ni-kakor ne želel. Tudi moj kočijaž je bil mojih misli. Hitro popijeva čašo vina, z Bogom! pa hajd! naprej kviško po gladki cesti gori na planino, s prekrasno bu-kovo hosto pokrito.

Potovaje zopet dobro uro prideva do druge samotne oštarije v gozdu, akoravno na vrhu črnega Vrha. Od te oštarije, ki v toplem zavetju proti solncu stoji, prideva kmalu na sneg, kjer je oster sever bril, da je nos mojega kočijaža kakor paprika lepo rdeče izgledal. Kakošen je bil moj, tega ne vem. V kaki dobri pol uri sva bila na vrhu črnega Vrha, s kterega se prekrasen pogled na vse strani Srbije odprè. Videl sem v daljavi visoke rudniške planine in lepo planino „Venčac“ pri kisli vodi nad mestom Aranželovcem, kjer sem lani bil, v visoko planinsko selo Vukosovac potovaje. Po teh temnih hostah rudniških planin in posebno po hostah lepega Venčac-a se je Črni Juri pred Turki skrival in ž njih nje napadal. Z rudniških planin in z Venčac-a pri kisli vodi nad Aranželovcem je pričel proti Turku vojsko, ktero je kmalu po vsi Srbii razširil; povsod Turke iz Venčaca se spustivši in po vsi zemlji kakor voda naprej drvivši sekal in gradove njih požigal. Ker je tako delati vsemu narodu zapovedal, je kmalu vse izsekal, ili iz zemlje iztiral in njih gradove požgal. „Na rudniških planinah in na lepem Venčacu je bil krvavi porod srbske slobode!“ *) Pred njenim porodom so Turki preplašeni bežali in so po mestih: Rudnik-u, Kragujevcu, Jagodin-u itd. zavetja iskali. V Rudnik-u je živel neki Sali-Aga, zavoljo nesramnega življenja tudi „rudnički bik“ zasramovan. Črni Juri nameri in udari najprej na Rudnik, in vzame mesto; al „rudnički bik“ mu je utekel. Pod Venčac-em je Črni Juri kmalu potem turčina Kučuk-Alija, ki je iz Beligrada v Rudnik svojemu bratu Sali-Agu „rudničkemu biku“ z veliko vojsko na pomoč hitel, v Kragujevac zapodil, odkodar je moral kmalu v Jagodin in odtod zopet bežati v Beligrad, odkodar je prišel.

Po visoki, sneženo-beli in strašno mrzli glavi črnega Vrha gredé oziram se na vse strani svetá. Pri Beligradu se mi pokaže lepo šilasti, kranjski Šmarni gori podobni hrib „Avala.“ Pod mojimi nogami pa se razgrne lepa, neskončno dolga in veliki širjavi s hribi zagrajena plodna ravnina prekrasne Morave. Potoval sem celo uro po vršini, takrat z debelim snegom pokriti, grozno mrzli, od ostrega severja briti glavi prekrasnega črnega Vrha, čeravno mi je v podnožji njegovem vroče bilo, da sem se potil. Na jugu v grozni daljavi se mi pokaže v nebo kipeči Rtan pri Banji v aleksinačkem okrožji, ki je velikemu, precej debelemu in mastnemu slonu jako podoben, okoli njega pa drugi hribje, mali, kakor črne vrane in krokarji, živeža iskaje, izgledajo. Pokazal se mi je oče srbskih hribov s sivo svojo glavo Kapaonik, in z belo kapo pokriti Jastrebac; oba v kruševackem okrožji.

Ko sem ogledal vse, kar se vidi na višini črnega Vrha, ropotam doli po strmi kamniti poti ozkega žleba, v čegar globočini planinski potoček, na vse strani se zvičuje, brzega teka naprej šumlja. Ob potoku stojé posamezni mlini in hiše, katerih je niže doli čedalje več bilo. Te hiše so raztreseno planinsko selo „Štiple“, s kterega je Črni Juri leta 1804. sušca meseca Jagodin in Batočin napadal.

Črni Juri je, kakor sem rekel, s sela Štiple proti Beligradu morivno za divjimi Turki dirjal; jaz pa grem od tod po lepi moravski ravnini v Jagodin, kjer ni o Turku več ne duha ne sluha. Na poti sem srečaval velika krdela naših južnih bratov Bolgarov, ki so šli iz Turške s svojimi pridnimi rokami in bistro glavo po Srbii si vsakdanjega kruha služiti. V velikem krdelu lepih čvrstih fantov videl sem sive starčke na palico se opiraje za njimi krevljati, za njimi pa male,

bôse in raztrgane fantičke cepljati. Srce me vsegar zaboli, kadar vidim nesrečne brate bežati iz lepe plodne Bolgarije, da si na tuji zemlji s krvavimi žuli kruha služijo. (Dal. prih.)

Drobtinice za kratek čas.

Tudi nam dober izgled!

Listonoša c. kr. okrajne gosposke križ. na Hrvaškem — tako pripoveduje „Naše gore list“ — prinese 1858. leta službeno pismo pokojnemu župniku (fajmoštru) V. na V. s tem-le naslovom: „An das löbliche Pfarramt in V.“ — Gospod župnik, častiti rodoljub, bere napis pisma, pa ga mirno dá listonoši nazaj rekoč: „Dragi moj! tega gospoda Faramta nimamo v naši okolici; ta mora biti kak Nemec ali Kočevar, kateri pri nas prnjke pobira; morebiti je bil tù, pa je potoval dalje; — odnesi ti pismo gosp. predstojniku in reci mu, da v krstnih bukvah ni farnika, ki bi se Faramt imenoval.“ Tako se zgodi. Listonoša nese s tem sporočilom pismo nazaj, gospod predstojnik je razumel župnikove besede in prihodnja pisma so hodila z naslovom „Slavnoj župniji v V.“ — Tako postopanje je naravno in brez zamere, da uradnije slovó dajó nemščini, kjer ne stoji na pravi adresi.

Davkar in kmet.

Davkarski uradnik: Oče Grega, kaj želite?

Kmet: Dragi gospod! jez nič, samo da Vi od mene kaj ne želite.

Dopisi.

V Buda-Peštu 20. rožnika. V. (Dalje.) — Zupstimo mrtvaško polje ter poglejmo, kaj se zunaj pokopališča godí. — Na cesti koj pod žaljami več ljudi vozovlaka iz kolodvora pričakuje. Stopimo nekaj korakov po cesti do vrh klanca, ter se ravno nad prerovom (tunelom) ustavimo, skozi kterega se mora splaziti vozovlak. Ta prerov ni dolg; voznja skozi trpi komaj 1 minuto. — Obrnimo se na drugo stran, na kateri bo lukamatija na dan prisopihal. Komaj je moč čez klanec priti, predno si hlapon na drugi strani prerova počne brlizgati na daljno pot na Štajarsko. Tako grenkega potovanja ni kmalu kje, kakor je med budinskim prerovom in Promontorom, za pešca kake 2 uri hodá. Tukaj so namreč budinski grenki studenci; morebiti da tudi v Ljubljani poznate „budinsko grenko vodo“, vsaj onim ne bode neznana, kterim se želodec in čreva ne izpraznujejo radi; takim je budinska grenka voda dobra in mnogokrat gotova pomoč. Ravnina, na kateri grenki studenci izvirajo (toda ne po celi) je blizo tako velika kakor ljubljansko polje od Šmarne gore pa do Ljubljane. — Grenki studenci pa niso tako na vrhu zemlje, da bi sami od sebe tekli, treba jih je bilo najprej zaslediti, potem so se pa na več mestih luknje v zemljo zavrtale in vodnjaki napravili, da se grenka voda iz njih žaga kakor v Ljubljani na narodnem (kapucinskem) trgu ali pa v Cojzovem grabnu. — Navadna butelja grenke vode veljá, ako si jo sam nažagaš, 7 krajcarjev; pri tem se je pa še lahko napiješ, da imaš težavo domú priti. Blizo grenkih vodnjakov (štiren) so tudi nektare krčme za take, kterim se vino bolj prileže kakor grenka voda. Lega tega kraja ni tako vabilna, da bi se trud izplačal, grenko-vodne štirne obiskovati. Zanimivejša je pot, ktera od vrh klanca nad Kristininimi žaljami na Bloksberg pelje. Ne trpi četrte ure, da se do vrha tega hriba, do nove trdnjave pride. — Tukaj gori pa popotnika res čudapolni

*) Rodila se je spomladi leta 1804.

želi.“*) Ne moremo se pa ločiti od „Drobtinic“, da ne bi še s posebno hvalo omenili spisa „o domači odreji otrok“ od prečastitega gosp. dr. Ulaga; vzlasti popis „bedarij pri otroški reji“ ima toliko zlatih nauk v sebi, da prav živo opominjamo vse matere slovenske, naj ga pazljivo beró in se zvesto ravna po teh vodilih, da odvrnejo žalostne posledke od svojih otročičev.

Iz vsega je tedaj očitno, da je sl. vredništvo hvalvredno spolnilo nalogo svojo, ki na čelu „Drobtinica“ zapisana stoji, in da po takem je res dolžnost pisateljev slovenskih, da lajšajo rodoljubemu vredništvu izdajanje „Drobtinic.“ Ker v predgovoru prosi življenjepisov in šolskih reči, naj bi se blagovoljno podpiralo v teh predmetih. Kar se tiče življenjepisov, bi utegnil popis življenja rajnega goriškega učitelja g. M. Hladnika iz izvrstnega rokopisa g. prof. dr. Kociančič-a, če tudi nekoliko okrajšan, pripraven biti „Drobtinica.“ Tudi bi sicer iz zapuščine Hladnikove utegnili kaka drobtinica dobro doiti „Drobtinica.“ — Ako bi rajnega prošta Verneta poslovenjeni spis „Dobrota in modrost božja v naravi“ ugajala „Drobtinica“, rado ga pošlje vredništvo „Novic.“

Sveta dolžnost je Slovencem, da ohranimo knjigo, ki so nam jo sporočili nepozabljivi Slomšek!

* *Dubrovnik. Zabavnik dubrovačke narodne štionice* — se zove knjiga; ki pride na svetlo v Dubrovniku (Ragusa) in bode obsegala 500 strani; cena ji bode samo 1 gold. Obseg prvega dela bode: 1) Poma — pjesma Meda Pucića. 2) Azi-Beg — historička povijest po Petru Franasoviću. 3) Car Lazar — tragedija Mata Bana. 4) Hercegovačke pripovijetke — iz zbirke Vuka Vrčevića. 5) Car Mehmed i Škenderbegova sablja — pjesma Jovana Sundečića. 6) Božić u Crnojgori — napisao Nićifor Dučić. 7) Plam Sjeverski — pjesan Injacija Gradića (g. 1710); — drugo dela: 8) O političkoj i gragjanskoj uredbi bivše republike dubrovačke — po Baru Beteri; preveo s francuskoga Niko Putica. 9) Pokušaji u epigrafiji — Lovra Kukuljice. 10) Marija — ulomci iz povijesti konavoske — po Matu Vodopiću. 11) Narodne pjesme. 12) Život i djela Ivana Stojkovića — po Lovru Kukuljici. 13) Nekoliko pjesama Pjerka Bunića. 14) Dvije riječi o pismima Stjepana Gradića Dubrovačkoj republici i o njihovoj važnosti za domaču historiju — Valtazara Bogišića. 15) Dundo Maroje — komedija Mara Držića († 1580); — tretjega dela: 16) Neke pjesme — I. Avgusta Kaznačića. 17) Tintoreto i njegova šćerca — spjevao Nikša Gradić. 18. Sugranasti razgovori Pustinjaka. 19) Smrt Ugolinova — iz Danta ponašio S. Ljubiša. 20) Pet pripovijedaka — iz Sanskrta preveo Petar Budmani. 21. Ilijade pjevanje VI. — prijevod Antuna Kazali.

Naročila se pošiljajo v Dubrovnik na narodno štionico (čitalnico).

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Od Štiple do Jagodina je uro hodá; cesta je ravna in prilična. Mesto Jagodin stoji v lepi ravnini; ob kraji mesta na kragujevški cesti se vidi nova pravo-

slavna cerkev; tej cerkvi nasproti pa stoji še neka stara turška mošeja, z visokim in okroglim stolpom (turnom), s ktere je še pred nekoliko leti turški dêrviš (duhoven), se okoli njega v visini sukaje in skozi nos govoreč in pevajoč, pravoverne (tako Turki sebe imenujejo) k vsakdanji molitvi klical. Na tej mošiji je streha brez strehe, to je, ostala so še rebra nekdanje strehe, pa tudi stolp je čisto gologlav, in ozidje mošejino, kjer se že davno „ala“ (turški bog) ne moli, in se Mohamed njegov prerok, ki je prvi za Bogom, ne časti več, je razpadlo v grde razvaline, v ktere Srbi zdaj svoje svinje zapirajo, in kavke si svoja vesela prebivališča izbirajo. Razvaline te opominjajo narod strašne nekdanje sužnosti, ga opominjajo Boga, ktere je pred 50 leti še plaho po šumah in hostah skrivaje se molil, pa ga zdaj, osloboden nečloveškega robstva, javno časti v lepi cerkvi, pred katero je nasprotna cerkev polomeseca otemnela. Bog daj, da skoraj po vseh jugoslavenskih deželah polomesec pred svetim križem otemni, kakor je otemnel po lepi Srbii!

Ker že o mestu Jagodinu govorim, ne morem si kaj, da ne bi se spomnil junaškega možá, ki je prvi srbskemu narodu pokazal, da se jarem turškega sužtva zlomiti more, — možá, ki je prvi turški jarem zlomil in Turke iz vse današnje Srbije in še dalje naprej kroz Niž do mesta Zofije iztiral in tako nad vso današnjo Srbijo in nad gornjo Bolgarijo vladal. Ta junak bil je Koča Petrović iz lepega sela Panjeva pri Jagodinu. Koča, po turški Vélíki Petrović, je bil trgovec, gotovo svinski, kar so vsi imenitniši srbski trgovci in junaci bili, in so še dandanes. Ko trgovec je Koča večkrat v Avstrijo šel. Leta 1787. je v Avstrii slišal, da bode med njo in med Turško kmalu vojska. Koča se vrne v Srbijo, in gré po vsej deželi od kraja v kraj, od mesta v mesto, se združi z imenitnišimi ljudmi, jim tiho šéptá na ušesa, kar je slišal v Avstrii in jim svetuje, da je treba, lepe prilike se poslužiti in prijeti za orožje. Vès narod je Kočeve besede radosten sprejel in ga za svojega vojvoda izbral. Vès narod se brž skrivej in na tihoma pripravi za vstajo in za boj s Turkom. Modri Koča izbere in odredi med narodom imenitniše može za četovodje, barjaktare, zastavare (zastavonositelje) itd. in naredi vse, kar je potrebno bilo za boj.

Leta 1788. napové carica ruska, Vélíka Katarina, Turku vojsko. Cesar avstrijski Jožef II., njen zaveznik, postavi ob celi dolgi turški granici svojega velikega carstva vso svojo vojsko, in pokliče vès narod srbski, da se vzdigne in Turkom odpové pokornost. Brž je bil vès narod srbski na nogah ter zgrabi za orožje. In brž se začne tako imenovani: „Kočin rat“, to je Kočina vojska, v kateri je drug družega baral: „imaš dober handžar? imaš dobro sablo? dobro puško? imaš dovolj svinca in puškega praha itd.“ Za kruh in jélo v tem ratu, ktere je vès narod z največim navdušenjem pričel in v katerem se je z največjo hrabrostjo boril, nikomur mar ni bilo. Dokler je slavi Lavdon Beligrad tolkel, ni Koča samo branil, da nobena turška armada Beligradu na pomoč ni mógla priti, ampak je Turke tudi iz vse Srbije tiral, jih do Zofije zapodil, in potem nad to zemljo sam vladal dve leti in nekoliko mesecev. V tem je avstrijska vojska vzela Šabac, katero mesto je Mohamed II. leta 1470. sezidal, vpotrebivši lepo in zgodnjo priliko kralja Matjaža (Matija Korvina, sina Janeza Sibirjanin-a-Hunijada), kateri se je takrat nepošteno s českim kraljem Jurjem Podiebradom boril, in po nepotrebnem prelival kristjansko kri, namesti da bi bil vse svoje moči obrnil zoper Turka. Cesarska vojska je vzela tudi Požarevac in Smederevo, kjer je Juri Branković (bolje Juri Vuković,

*) Ker nikoli ni preveč razjasnila o tem, kakošne naj so ljudske naše šole, vzamejo današnje „Novice“ ves ta prav „ad hominem“ pisani sestavek v svoj list. Vred.

srednji sin Vuka Brankovića, izdajnika v kosovopoljskem boji) grad in današnja trdnjavo leta 1435.—1436. sezidal. Cesarski vojski na podporo bil je samo še Beligrad. Zdaj se oslobodijo in osrčijo trije turški govoreči Srbi, gredó med Turke v Beligrad in zabijejo na beligradski trdnjavi tri, cesarski vojski največo škodo delajoče topove, pa se vrnejo zopet nazaj k Lavdon-u, kateremu se je moral potem Beligrad 1789. leta udati.

V Kočini vojski se je tudi Črni Juri, takrat kakih 25 let star, vojskoval kot desetnik (koplor) pod kapitanom Radić-em Petrović-em in se je pretepal s Turki okoli Užice in Rudnika.

Radić, pod polkovnikom Mihajlović-em, je imel v svoji četi kakih 2000 mož samovoljnih Srbov (se ve, da kapitan Radić in polkovnik Mihajlović sta bila Srba) in Črnega Jurja z 100 možmi hajdukov. Nekega dne dozná Radić po ogleduhih, da se je v Užici 12.000 mož zbralo turške vojske z namenom, da doide Beligradu na pomoč. Zdaj popraša Radić svojega desetnika Črnega Jurja, kaj je storiti? Desetnik Juri Petrović mu odgovori: No, kaj? pobiti jih! Pa kako? — mu zavrne Radić — nas je samo 2000 mož, al Turkov je 12.000. To je lahko — odgovori desetnik Juri. — Kakor ena huda paprika jéd za 20 ljudi razhudi, tako je nas ta turška vojska razhudila, da vsaki od nas hoče 20 Turkov na se vzeti in jih pobiti! Mi moramo — nadaljuje desetnik Juri — malo turško mesto Požega blizu Užice ponoči napasti in zapaliti. Turki v Užici bojo praskanje pušek slišali, veliki ogenj v Požegi zagledali, in vsi se bojo vzdignili in Požegi na pomoč hiteli. Mi moramo med tem hiteti, da se z velikim, v Požegi dobljenim plenom umaknemo. In tako se je tudi zgodilo: Desetnik Juri udari ponoči s svojimi 100 hajduki na Požego in jo zapali na vseh straneh! Kapitan Radić pa vse oplenjeno blago v planino spravlja. Kmalu pride vsa turška vojska iz Užice. Srbi bežijo, Turki jih podijo globoko v planino, kjer jih Srbi v temni hosti po zasedah pričakujejo. Črni Juri pogleda iz zasede po svoji dolgi puški turškega voditelja, nekega Lomigorić-a, poturčenjaka, in ga pahne v večnost. (Se ve, kogar je Črni Juri po svoji puški pogledal, onemu ni več solnce sijalo). Od vseh strani prasnejo srbske puške, da Turki padajo mrtvi na zemljo kakor snopje. Turki brez voditelja preplašeni bežijo, Srbi jih podijo in iz zasedi na nje skačejo, jih pokajo in sekajo! Zmaga je bila popolnoma na srbski strani; Turki so bili grozno tepeni, le nekoliko njih je življenje odneslo v nevrednem begu.

Tako je desetnik Črni Juri Petrović prvo svoje junaštvo kazal v Kočinem ratu. Boj med Avstrijo in Turško je po vzetem Beligradu še trajal do leta 1791. Pripoveduje se, da so cesarskega generala Lascija Turki podkupili, da je brez svinca in železja s samim puškinim prahom na Turke pokal! Al Koča Petrović je zavzel na Donavi blizu Oršave neki tako trden položaj, da ga Turki z vso svojo silo niso osvojiti mogli! In tako je branil srbski ta Leonid na svojih Termopilah Turkom pot v Srem in v Banat dolgo časa, dokler ga ni neki Vlah izdal in Turkom skrivnega pota do njega pokazal. Turki pridejo do Koča zdaj od treh strani, ga vjamejo živega in na kol nasadijo! In potem divjajo globoko v Banat in v Srem! In tako je vojska cesarja Jožefa s Turkom nesrečno se skončala za-nj, pa še bolj nesrečno za srbski narod, ki je po Kočini smrti zopet padel v turško sužnost, in je v nji zdihoval, dokler ga ni nekdanji desetnik Črni Juri Petrović leta 1804. oslobodevati pričel, in ga tretji junak srbski leta 1815. Miloš Obrenović s svojim junaštvom in s svojo diplomatsko pogumnostjo, mislim, za vsegar oslobodil. (Dal. prih.)

Dopisi.

V Buda-Peštu. V. (Dalje.)* — Mestni gaj je Peštanom to, kar je Dunajčanom „Prater“, Ljubljčanom pa Latermanov in zvezdni drevored. Preteklo leto se je družba ustanovila, ktera je od peštanskega mesta precej velik kos mestnega gaja (če se ne motim, blizu 30 oralov) v ta namen zakupila, da se tam zverinjak napravi. — Na gornji (severni) strani se vidi železničnin kolodvor, v katerega vozovlaki zahajajo, kateri od Dunaja ali pa čez neizmerno ogersko ravnino od Debrečina, Vélíko-Varadina, Arada in Temešvara do Pešta pripuhtijo. — Debelo uro hodá nad Peštom je videti Novipešt, kjer je za parobrode in druge večje tovarne ladije zimska postaja. Ravno sedaj se konjska železnica dela, ktera bode iz Pešta (od senotrga) po vajcenski cesti mimo kolodvora v Novipešt peljala. — Vštric Novega pešta, toda na desnem bregu Donave nad Marjetnim otokom, je stari Budin videti, eno uro hodá nad Budinom. Dasitudi ima stari Budin svojo lastno mestno gosposko, vendar deloma k Budinu spada, ter je prav za prav le zunanje budinsko predmestje, ter mora kakor Buda-Pešt povžitni davek odrajtovati, toda ne od vsake stvarce, ampak le od mesa, vina, piva in žganja. Tudi na pogled se stari Budin kaže, da je le eno mesto z Budinom, ker ni nobenega hišnega pretržka od Budina do starega Budina; zvezni del med obema se imenuje „Neuštift.“ — Magjari trdijo, da je med hribi blizu starega Budina prvi magjarski (še poganski kralj Arpad pokopan, toda prav pravega kraja ne vedó; kaj radi bi ga pa zasledili, že tudi zarad tega, ker so neki pri njega grobu veliki zakladi in velike dragocenosti shranjene. — Stari Budin je bil menda začetek pozneje, v zgodovini ogerske dežele in nekdanje Panonije tako važne budinske trdnjave. — V Starem Budinu je tesarnica (Werfte) za parobrode družbe podonavskega parobrodstva, kjer se tudi stare in poškodovane ladije popravljajo. Prebivalcev Starega Budina je kakih 10 tisoč; večidel so Nemci in judje. Od Budina skozi Stari Budin pelje velika cesarska cesta proti Dunaju, ktera pa ni več velike važnosti, odkar je Buda-Pešt z Dunajem po železnici spojen. — Ves budinski okraj Donave je gorat in bregovit; hribi se v več vrstah prav blizu k Donavi stegujejo; najbliže Donave stoji Bloksberg, da je komaj za cesto, ktera iz Budina proti jugu pelje, pod njim dosti prostora. — Donavi najbliži hribi so večidel s prijetno vinsko trto pokriti, nekteri pa tudi kamnite pleše kažejo. (Dal. prih.)

Iz Gradca 29. junija. * (Odgovor.) „Novice“ so unidan sprožile jako zanimivo stvar in sicer predstavlanje deželnega zakonika za Štajarsko. Ker se navadno v časnikih naših pretresajo vsa slovenska dela, je pač naravno, da se tudi kritika piše o tej prestavi, ktera izhaja iz rok okrajnega predstojnika celjskega g. Lichtenegger-ja. Častiti gospod ali ima premalo časa, da postave v hitrici prestavlja ali pa ni kos jeziku. Sicer je bila taka navada, da je moral prestavljavec bivati v Gradcu, to je, na mestu, kjer zakonik izhaja; ne vemo, kako in zakaj da to ni več tako? To pa vemo, da so tukaj možje, ki bi gotovo zakonike dobro predstavljali. In vrh tega tudi, kakošna sitnost! Če se pripetí, kakor je zdaj bilo, predno se je bila vojska vnela, da pridejo stvari: pozivi, prošnje, podučila itd., ki se morajo brž tiskati, gotovo ni mogoče, da se vse to pošilja še le v Celje, ker se strašno zakasni. In tako se je zgodilo,

*) V poslednjem dopisu (stran 209) namesti predmestje beri namestje; Elizabetino, Jožefo in Sečenjevo namestje so pa z drevjem in grmovjem zasajena sprehajališča v Leopoldovem mestu. Pis.

in levega brega, ker je deleč okoli Mantove svét zeló močviren. 1797. leta se je Mantova Francozom še le potem podala, ko ni armada njena imela več živeža.

Vštric z reko Minčio teče reka Adiža (Etsch), ktera pridere s planinske doline, ktera za Roveredo dela glavni vhod iz Tirolov na Laško. Na izhodu doline v ravnino kraljuje Verona, imenitno mesto s 50.000 dušami s 4 stanovitnimi mostovi in z enim mostom na ladijah čez Adižo. Na dveh krajih se naslanja na vinograde. Verono obdajajo ozidja in nasipi. Poglavitna moč njena so detaširane trdnjave, med katerimi je mnogo kosaren, ki se ne bojé nobene bombe, in za njimi pokritih zbirališč za kakih 6 do 80.000 vojakov.

Po Veroni je Adiža 260 do 320 čevljev široka. Ker se v njo več rečic steka, pa je ondi tudi mnogo rajževga polja z navodniki vodnimi in močirja, ki se samo po sebi dela, je očividno, da se težko more do bregov Adižinih. Brodov ni nikjer, mostov pa več.

Pet milj zdolej stoji trdnjava Legnago, skozi ktero tudi reka Adiža teče. Legnago je južni, z Verono in Mantovo po izvrstnih cestah sklenjeni ključ struge Adižine. Napoleon I. je naredil tukaj trdnjavo, ktera sovražnika strahuje, ako bi jo od strani Minčijeve na spodnjem Padu ali morskega morsko napasti žugal. Ker pa se v tukajšnjih močvirnih nižavah velika armada razprostirati ne more, zato tudi trdnjava Legnago ni obširna.

Iz vsega tega je očitno, da popisani ta čvetero-ogelnik lahko mirno odbija vsak napad sovražnikov; če bi sovražnik te trdnjave obleči hotel, bi mu za to obsedo Peschiere, Mantove in Verone, ki so pravi trije Sevastopolji, toliko sile in časa potrebno bilo, da reserve, ki bi se v tem času v Tirolih nabrale, bi zdatno odbijale sovražnikov naval.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Srbski narod še zdaj broji (šteje) čas od Koćinega rata (vojske), ali od Koćine krajne (konca). Ako poprašš Šrbina: koliko si star? ti odgovori: rodil sem se o Koćinem ratu; bil sem dečko o Koćinem ratu; ženil sem se o Koćini krajni; zidal sem hišo o koćinem ratu ali o Koćini krajni itd. In čestito je, da narod srbski ohrani svojega najslavnjšega junaka v večnem spominu, kajti on je prvi narodu kazal, kako se mora lomiti turški jarem. On ga je sam prvi zlomil, in narodu kazal, da silni Turki niso nepremagljivi. Po njegovi nesrečni smrti je za njim postopal drugi narodni junak Črni Juri in po Črnem Jurji tretji junak narodni Miloš Obrenović. Da ne bi bilo Koćo Petrović-a, ne bi bilo tudi Jurja Petrović-a; in ako ne bi bilo Jurja Petrović-a, ne bi bil narod imel odrešnika svojega v Miloš Obrenović-u, in narod srbski bi bil morebiti še dandanes turški suženj.

Od Jagodina je cesta lepa, gladka in ravna do Aleksinca; imenujejo jo „carigradsko cesto“, ki je zmiraj polna volovskih vozov, srbskih vozarjev, ki blago iz notranje Srbije in iz Turške v Beligrad počasi cicajo in iz Beligrada drugo blago nazaj. Ubogi vol tukaj grozno dosti trpi; on mora v strašen plug vprežen globoko zemljo orati in mora vse blago bogate Srbije ali po strašnem blatu in mlakah ali po trdih cestah sèm ter tje prevlačevati; pri tem je on večkrat, pozimi zmiraj, lačen, ker si mora živeža sam in tudi izpod snega iskati. V lakoti se pa še zime (mraza) trese, ako ga težak jarem ne ugreje, ker v Srbii toplega hleva ni; srbski vol ne pozná druge toplote, nego jarmove in solnčne.

Za uro hodá pridem po lepi cesti, da lepša biti ne more, do velike reke Morave, na kateri krasen in dolg most na čolnih plava; pred mostom pa stojijo srbski pontonirji. Unkraj mosta stoji malo mesto Čuprija na desni ravni obali Morave, skozi ktere peljá carigradska cesta. Kakor vsa srbska mesta, ima tudi malo mestice Čuprija začetne šole za možko in žensko mladež; tu je tudi jetnišnica za grešne ženske in tudi za take možke, ki niso veliki hudodelci. Od Čuprije hitel sem dalje proti Paraćin-u. Celo pot srečavam natovorne volovske vozove in krdelo za krdelom umetnih in neutrudljivih, nesrečnih zemljedelcev iz Bulgarije! Oj, kako bi plodna lepa Bulgarija cvetela, da bi marljive roke poštenih, krotkih in miroljubnih Bulgarov domá za narodno korist krvave žule dobivale! Bog daj, da pride skoraj čas, da bi mirnemu Bulgaru z njegovo bistro glavo ne bi trebalo iti z lačnim trebuhom za kruhom! Da bi skoraj čas prišel, da bi se na svojem ognjišču ne bal za svojo ženo, lepo hčerko in za bistro svojo glavo! Po lepi ravnici sem videl lepo polje brez nepotrebnih velikanskih ograj; videl sem neštivilna krдела razne živine in pri nji pastirje pokrite s kučmami, ki so iz kož celih koštrunov narejene, pred kterimi bi slovenski otroci kakor pred povodnim možem plaho bežali.

V kakih treh urah prišel sem srečno v lep Paraćin, kjer sem prenočil pri svojih prijateljih v veselem društvu. Kroz Paraćin teče bistra in brza reka Crnica. Mesto ima kakih 900 hiš in žitelji so večidel trgovci in rokodelci, pa vrlo priljudni meščanje. Ako smem bilar, karte in šah in druge igre evropejski kulturi prištevati, istina je, da je kultura ta po lepi carigradski cesti že do daljnega Paraćina prispela in ga kakor Kragujevac, Jagodin, Kruševac izobrazila. Kavane so polne možkih, ki veselo duhan puhajo, kavo, vino, rakijo in čaj srkajo, karte, šah, bilar itd. igrajo. Tudi v lepem Paraćinu so razvaline neke turške cerkve, in strašne razvaline velike nove pravoslavne cerkve, ki je Paraćincev grozno veliko stroškov prizadela, pa razrušila se, predno je bila dodelana. Strašna škoda!

Iz veselega in lepega Paraćina dospem v malo urah po prekrasni cesti in prekrasni ravnini, ktero v veliki širjavi temni hribje obrobujemo, v selo Jovanovac, kjer nisem niti hiše niti poslopja videl, izvan lepe poštarske hiše in gostilnico. Kje so in koda so raztresene druge seljaške hiše? ne vem. V gostilnici zagledam človeka, kateri mi je bil po licu znan, da je iz češke, v duševnem in narodnem napredku hrabre dežele; tudi on je mene poznal, da nisem rojen Srbin, al mislil je, da sem Slovak iz bahajoče Magjarske, česar bi si nikdar ne želel, ne samo zato, ker postopanje oholih Magjarov z nemagjarskimi narodi — resno grajo zasluži, temuč tudi zato ne, ker sicer duševno daroviti in bistri Slovaki iz zeló prevelike miroljubivosti magjarskim bahačem nikakega upora ne zoperstavljajo. Ponašam se, da sem Slovenec; če tudi smo razdeljeni v več dežel, je vendar bela Ljubljana sredotočje duševnega napredka slovenskega naroda, in mi Slovenci imamo po svojih raznih deželnih zborih, izvan malokterih, pogumne narodne zastopnike, ki neprestrašeno trdijo národno pravo Slovincem.

Iz Jovanovca prišel sem po bolj vegasti zemlji v lepo in veliko selo Ražnjo, ki ima vrlo lepe hiše in malo cerkvico. V véliki krčmi sem opoldne pri oštirju, mladem srbskem človeku, malo sirovega kislega zelja in nekoliko fižolov s čebulo ručal in pri slabem tem ručku kruh s črnim vinom zalival, pa se ž njim marsikaj pogovarjal, kajti veselilo me je med Cincarji vendar enkrat Šrbina oštirja najti. Ko se od njega na voz stopivši poslovim, me pozdravlja „reisen Sie

glücklich, bester Herr!“ „Od koda tebi nemačko?“ ga začuden poprašam. „No, od koda?“ mi odgovori; „od tamo, od kodar mi i drugi jezici. K meni zahajajo — mi govori na dalje — ljudje vseh dežel in vseh ver, in od njih naučil sem se vseh jezikov; govorim turški, grški, cincarski, vlaški, nemšk in vse, kar vam drago.“ Srbski narod je res navadno darovit. Vsak trgovec zna po več jezikov, ki se jih je mimo gredé naučil; mnogo priprostih seljakov sem že naletel, ki so govorili vlaški, turški, grški, cincarski. Posebno po mestih so mnogo-jezičniki; samo nemški malo kdo zna, ker Srbin na „Švaba“ mnogo bolj mrzi, nego na Turčina; zato sem se nemški govorečemu mlademu oštirju v Ražnji res zelo čudil.

(Dal. prih.)

Smešnica.

„Žnidar“ ne pa „krojač.“

Čujte! v nekem mestu na Gorenskem ni nobenega krojača.

Nedavno oznani eden izmed duhovnikov ondotnega mesta, da bo prihodnji teden maša za „krojaško društvo.“ Ta gospod je namreč rabil dobro slovansko besedo „krojač“ ali „krajac“ namesti po nemški „schneider“ pokaženo „žnidar.“ Tako imenovanje pa ude tega društva tako razkači, da se pridejo zavoljo tega pritožiti rekoč: „Zanaprej naj se z večim spoštovanjem imenuje naš „cenft.“ Mi nismo krojači, ampak — žnidarji. V našem mestu ni nobenega krojaškega društva, ampak „žnidarski cenft.“

Da bi Prešeren še živel, gotovo bi ta „cenft“ počastil in tako-le zapel:

Višnjani, kam ste svojega polža djali?

Za ljubčka l..... žnidarjem smo ga prodali!

Dopisi.

Iz Dunaja 2. julija. — r — Ker so povedale „Novice“ unidan iz Trsta, da je deputacija slovenske okolice tržaške nesla po izgledu družih mest pismo udanosti presvitlemu cesarju na Dunaj, naj povedó svojim čitateljem, da preprijazni sprejem, ki so ga gospodje Nabergoj, Primožič in Lavrenčič 25. dne u. m. našli pri Njih Veličanstvu, je očitno znamenje bilo, kako močno Jih je razveselilo razodetje onih čutil, ktera navdajajo zveste prebivalce tržaškega primorja in ki so lastnina vsem Slovencem. Poprijeli so se vrli možaki slovenski te prilike, da so po avdijencii pri cesarji se poklonili tudi državnemu ministru grofu Belkrediju in mu povedali, da še zmiraj stavijo Slovenci zaupanje na-nj, da pa so njih srca že mnogokrat zelo potrta bila, ko so videli, da slovenskemu narodu še ne dohajajo tiste pravice, ktere gredó vsakemu narodu v ustavni Avstrii. Radi verjamemo, da ministerstvo ne more vsega v hipu storiti kar bi morebiti rado; al če zaupanje sem ter tje peša, naj pomisli sl. ministerstvo, da, kdor je žejin, zelo žejin, težko težko čaka požirka hladilne vode. Tako tudi slovenski narod hrepení po tem, da sl. ministerstvo zdaj in zdaj kaj odločnega storí na korist našemu narodu, čegar obnašanje v vseh okoliščinah je tako, da pošteno more o sebi reči, da zasluži, kar se mu dá. Gospod minister jim je obljubil vse dobro. Bog daj! Mi pa moramo trkati, trkati tako dolgo, dokler se nam ne odpre.

V Gorici 8. julija. ☉ — Zaslugam plačilo! Visoka vlada se je ozrla na neutrudljivo delavnost, ne navadno mnogostrano spretnost in raznovrstne zasluge znanega prvaka med tukajšnjimi Slovenci: vrli Winkler je c. kr. okrajni predstojnik v Karminu (laško-slovenskem okraji). Tam na sedanji novi meji

kraljestva italijanskega bota imela država in slovenstvo v njem neomagljiv steber. Prav tako! — Žali nas pa vendar to, da zgubi naša čitavnica svojega predsednika, kateremu bo težko v vsakem oziru enakovrstnega nastopnika dobiti. V deželnem odboru, upamo, da vsaj za zdaj, še ostane. — Pretekli teden je svetli cesar potrdil tisto Winkler-Gorjupovo popravo volitne postave za goriški deželni zbor, zastran ktere je bil — kakor se braveci „Novic“ gotovo še spominjajo — hud boj med slovenskimi in laškimi poslanci v našem deželnem zboru meseca januarija t. l. Slovencem je zdaj mogoče 3 slovenske poslance več v zbor izvoliti. Iz marsičesa se kaže, da ima vlada vendar namen, na Primorskem slovenstvo podpirati. — Da smo se Benecije iznebili, ni v tem oziru nikaka nesreča; laške agitacije tudi pri nas bode iz tega in družih vzrokov konec, vse drugo dosežemo s poštenim delovanjem med mejami postav po naravnem razvijanju slovenske narodnosti. Njega Veličanstvu pa naj doní od zvestih zahodnih Slovencev v znamenje hvaležnosti prisrčen: Živio!

Iz Trsta 7. julija. — Radostni moremo danes naznaniti novico, da marljivo prizadevanje našega domoljubnega rojaka gosp. A. C. Fabian-a, kateremu je obveljalo, da je med Avstrijo in Mehiko ustanovil ladije, ki v stanovitnem času blagó in vse drugo vozijo iz Avstrije v Mehiko in iz Mehike v Avstrijo, je našlo celó priznanje mehikanskega cesarja Maksimilijana I., ki mu je ravnokar častni naslov dal cesarkega dvornega špediterja, po katerem se gospod Fabiani sme pisati „A. C. Fabiani Comisionista de la Corte de Su Magestad Maximiliano I. de Mexico.“ Mi prav srčno častitamo gosp. Fabian-u k temu poslavljenju in želimo najboljši uspeh podvzetju njegovemu, s katerim je potrdil, kar naš Vodnik poje o prebrisaní glavi naših rojakov rekoč:

Iše te sreča, um ti je dan,

Najdel jo boš, ak' nisi zaspan!

Iz Trsta 6. julija. V. (Poslano.) — Tukaj se bo drugo nedeljo prve, in drugo nedeljo druge polovice vsacega meseca, tedaj dvakrat vsaki mesec, na svetlo dajal še en slovensk list pod naslovom: „Tržaški Ljudomil“, kterege lastnik je J. G. Vrdelski, vrednik pa Martelanec. Cena mu bo za celo leto 1 gold. 20 soldov, za pol leta 60 soldov, in za tri mesece 30 sold., s pošto pa 1 gold. 40 soldov za celo leto, 70 soldov za pol leta in 35 soldov za tri mesece. Sicer se bo tudi prodajal po 5 soldov vsak iztis tukaj in morda še drugod. Prvi list pride že 15. dne tega meseca, in se bo precej razposlal med Slovence, ki ga bodo gotovo radi brali. Ta list bo političen, podučiven in kratkočasen (njegov program se bo našel v omenjenem prvem listu). Pisma in naročnino bo prejemal J. G. Vrdelski v hiši Jakoba Svetina „Via Farnedo“ št. 28 v prvem nadstropji v Trstu.

Iz Sevnice na Štaj. (Vabilo.) Prihodnjo nedeljo, to je 15. dne tega meseca, bo imela Sevnška čitalnica občni zbor in sicer ob 7. uri zvečer. Predložil se bode račun preteklega polletja in pogovarjalo se o marsikterih potrebah na korist čitalnici. Po tem bo tombola v prid ranjenim vojakom. Vse čast. člane vljudno vabi odbor čitalničin.

Iz Senožeč 5. julija. — Na vprašanja v poslednjih „Novicah“ le ta-le zadnji odgovor. *) Naj se dopisnik podá k gosposki, pa bode izvedel, da so se vsi srenjski predstojniki sè privzetimi srenjskimi možmi na sklep zastran županovega magacina podpisali. Kar se

*) S tem tedaj sklenejo „Novice“ debate o stvaréh, ki so „pro“ in „ntra“ že dovolj pretresane bile. Vred.

Starinske reči.

Nadgrobni kamen, najden v Močnem.

2. dne t. m. pot popravljaje smo zadeli tri čevlje v tleh ob kamen, ki ima grobni napis latinski nekega Sabinia Avrina, ki je umrl 73 let star. Celi ta kamen meri po dolgem 21, po širokem pa 15 palcev, je četrť ure od Križovske vasi v Močnem najden, in pričuje, da je bilo tukaj njega dni pokopališče zunaj vasi, kakor je bila navada starim, da so zunaj mest, trgov in vasi pokopavali mrličje; kar potrjuje sv. Janez Zlatoust (12. homilia „de fide resur. mort.“). kjer pravi: „Vsako mesto, vsak trg ima pred vhodom svoja pokopališča, da slednji vidi, predno stopi v najbogatejše, najmočnejše in najimenitnejše mesto, kaj ima to mesto pred seboj, in kaj bode zadnjič iz njega prebivavcev. Pred mestom so pokopališča, pred poljem so pokopališča, da nas povsod očitno učé — ponižnosti.“

Iz tega se pa tudi razvidi, da cesar Jožef ni bil dal novega ukaza 1784. leta, ko je bil zapovedal, da se morajo pokopališča zunaj mest, trgov in vasi narejati, temveč je bil le prenovil tisto staro zapoved cesarja Teodozija leta 438., po kateri tud Teodozi cesar sam te vzroke razlaga, zakaj da so že nekdej pokopališča odstranjevali, ter pravi: „Ut et humanitatis instar exhibeant et relinquunt incolarum domicilio sanitatem.“ Cod. Theod. lib. 9.

Najdeni kamen pa ni cel, okrušen je od zgoraj in pa po stranéh tako, da mu le sredina ostaja. Tu se kažejo letnice: CIOCVIII., to je, če prav beremo, 1108. Potem bi bila stara cerkev sv. Križa, ki je v Križovski vasi nekdej stala, ki pa zdaj nova na griču nad vasjo zunaj stoji, fare moravske najstarejša podružnica, ki je imela za vso okolico lastno pokopališče, za katero se zopet potegujemo, da bi se znebili nadlog 6 ur daljnega pokopavanja mrličev, posebno težavnega pozimi.

D. M.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Od Ražnje drdram naprej proti slavnemu očasu srbskega vstanka, najimenitnejšemu bojnemu polju Deligrad-u. Davno sem že videti želel ta kraj srbskega junaštva, zato sem hitel do njega, kar se je dalo, misleč, Bog vé, kaj da vidim onda — pa videl sem — nič!

Selo Deligrad stoji na veliki, zgodovinsko imenitni jako lepi ravnini desne obali bolgarske Morave. Na severni strani staroslavne, a tako zelo raztrese-nega sela, da se komaj še nektera hiša vidi, teče mnogokrat suh potoček, ki si je grozno strme, 4 do 8 čevljev globoke bregove izkopal v proteku svojem. Nad njegovim levim, visokim in strmim bregom so v daljavo in širjavo grabni, zemeljski nasipi, okopi itd. V teh zemeljskih okopih so se Srbi devet let borili in Turčinu pot v Srbijo zapirali. Po sredi teh zemeljskih nasipov gré namreč lepa carigradska cesta, ki se pri malem potočku na kruševačko in paračinsko deli. Na carigradski cesti v sredi okopov je lepa gostilna. Neki čuden nagon me je tudi tiral, da sem to slavno, s človeško krvjo celih devet let grozovito gnojeno bojno polje prehodil od široke bolgarske Morave do daljne goste šume. Na Deligradu je najprvi Petar Dobrinac Turkom se uprl in jim pot na Kruševac in Paračin zaprl, te okope hrabro branivši in si tukaj večno slavo s svojim junaštvom pridobil. Njemu je priskočil

vsaki čas hajduk — junak Stanoje Glavaš in hrabri Milenko Stojković iz bližnjih šum in planin na pomoč. Mnogokrat je kakih 3000 do 6000 Srbov silni turški trumi 30.000 do 60.000 mož pot v Srbijo zaprl; dokler je junaško Petar Dobrinac branil Deligrad, odbil je vsako turško, če še tako veliko vojsko tako, da mu nič storiti ni mogla. Tako strašno je Črni Juri utrdil Deligrad, da se je pod hrabrim Vuico Stojković-em s svojimi 3000 vojniki še 6 tednov držal, ko so Turki leta 1813. že vso Srbijo zavladali in tudi Beligrad, Smederevo, Šabac itd. vzeli. — Na carigradski cesti je v sredi teh okopov velika krčma, blizu nje je zdaj nova ljudska šola in po njeni veliki ravnini stojijo stare šupe, ostanki in rebra trgovskih šup vsakoletnega deligradskega sejma; kajti na Deligradu je vsako leto največi srbski sejm, na katerega dohaja narod iz vse Srbije in iz Turške z obilim živim in mrtvim, umetno izdelanim blagom.

Iz Deligrada sem v kakih dveh urah po krasni cesti v Aleksinac pridrdral. Aleksinac je novo mesto iz časa srbskega vstanka. Kako je to mesto postalo in od koda mu je to ime, ne vem. Gotovo so Srbi ob času svojega vstanka v početku tega stoletja svoj stan tukaj imeli in od toda mesto Niš napadali, in da se je s časom iz tega njihovega stana lepo mesto Aleksinac izredilo; kajti mesto Aleksinac je po mojih mislih za brambo vrlo sposobno. Ono ima kakih 3000 duš, realno-gimnazijo in ljudsko šolo za dečke in deklice. Se vé, da po Srbii učijo žensko mladino izučene učiteljice.

V Aleksinc-u je velika kvarantina (zdravstvena zaprtija zavoljo kuge), v kateri se ljudje priselji iz Turške zadržujejo. Kvarantino ogledavšemu mi pové upravitelj njen, ki je zajedno tudi njen lekar, sivi starček gosp. Slavuj: „Evo, gospodine, danes sem dobil 200 Bulgarov iz Turške v kvarantino!“ Ko ga vprašam, jeli jih vsaki dan toliko dobí, odgovorí mi, da včasí še več. Pokazal mi je tudi potne liste, ki jih nesrečni Bulgari od turške vlade dobivajo in seboj nosijo. Kaj mislite, kakošni so ti potni listi? Prav taki so, kakor so bili ob času Bach-ovem avstrijski „Haimatšajni“; razlika je samo ta, da namesti nemškega so narejeni v francoskem jeziku in namesti drugih jezikov avstrijskih narodov stoji turški jezik. Že po teh potnih listih se vidi, da ima francoski jezik v Turški prvenstvo pred vsakim drugim jezikom. Koliko pa je francoskih prebivalcev v sultanovem carstvu, kjer njih jezik vlada, ne vém; kdor vé, prosim ga, naj mi pové. Kdo pa čita take potne liste nesrečnih Bulgarov? Bulgar sam gotovo ne, ker jih ne razume; divji turški stražar na srbski granici ravno tako ne; da bi jih srbski stražarji čitati znali, o tem še misliti ni; lekar in upravitelj kvarantine pa jih tudi ne razume in deželne oblasti v Aleksinc-u tudi ne. Čemu tedaj taki potni listi? to sam turški allah vé! — Mesto Aleksinac ima lepo vredjene, široke in ravne ulice, lepe hiše in mestice ima veliko trgovino s Turško. Tu na turški granici je tudi izvrstna pivarna in izvrstno pivo, da jej v Srbii izvan Beligrada para ni; gotovo tudi Ljubljancje nič bolje ne kuhate. Tudi vino je vrlo dobro; vinogradi ležijo na severo-iztočni strani mesta med visokimi hribi, kateri jih varujejo mrzlih vetrov. Kake pol ure izvan mesta je na reki Moravici lep mlin gosp. Rista Prendić-a, srbskega tatarina (pota), katerega srbska vlada v Carigrad pošilja. To je tretji mlin v Srbii meni znan, in hvale vreden. Malo mlinov je na Kranjskem meni znanih, ki bi se s Prendić-evim meriti mogli; pa gotovo ni nobenega tako bogatega raznotere perutnine kakor je Prendićev, kjer je kokoši, rac, gosí, puranov, pavov itd. raznega roda, da se čudiš.

V Aleksinc-u sem se jako začudil videti v pivarni pri

peneči pivi sedečega kapitana v avstrijski uniformi! Kako in v kakem poslu ste vi tukaj? ga začuden vprašam. Jaz sem kapitan Emil Čučković, graničar iz Petrina, mi odgovori, in tukaj sem avstrijski poštar. Vsaki teden dvakrat nosim pisma, ki po srbski pošti iz Avstrije za Turško pridejo na turško granico in ondi prejemljem pisma iz Turške za Avstrijo, da jih dam srbski pošti. Turška granica je od Aleksinc-a samo eno uro dalje in Avstrija drži za to uro daljave svojega poštarja v daljnem Aleksinc-u, kajti Srbija ni v nikakoršni zvezi niti s Turško niti z Avstrijo. To nam iz Avstrije velike sitnosti dela, kajti mi moramo svoja pisma kakemu prijatelju v Beograd pošiljati pa ga prositi, da jih avstrijski pošti dá, in onda pisma za nas sprejme in jih nam po srbski pošti pošilja. — Brez prijatelja v Belem gradu niti bi mogel komu v Avstrijo pisati, niti bi od tam kako pismo ali novine dobil. Priljudni avstrijski kapitan ima vrlo slab položaj v Aleksinc-u, ker tukaj na švaba, posebno pa na švabsko uniformo vse mrzi. Imenujejo ga sploh švabskega pismonosa ali tudi švabskega ogleduha. Vrli mož je bil srčno vesel, mene „švaba“ v društvo dobiti, pa tudi jaz njega; pogovarjala sva se midva „švaba“ vsak večer pri peneči pivi, se ve, da po srbski. Pripovedoval mi je, kako vesele dni je v Ljubljani vžival, jaz pa sem lepi Zagreb hvalil. Tako o mili domovini se pogovarjaje sva si želela domá biti. (Dal. prih.)

Dopisi.

V Hullu na Angležkem 10. julija. — Dolgo mi ni bilo važne prilike pisati kaj iz Angležke; al zdaj, ko vès svet svoje oči obrača le na Avstrijo in se ondi godijo stvari, o katerih bi se človeku poprej še sanjalo ne bilo, Vam tudi jez moram glas dati, kaj Angleži mislijo o prusko-laškem in avstrijskem razporu. Angležem je malo mar za vse homatije, dokler vidijo, da jim ni dobička, in zato so se tudi za vojskine priprave na kontinentu malo brigali, dokler niste v Londonu dve največi banki naznanili, da ste na kantu zavolj bližajoče se vojske. To pa je provzročilo „panicque in the city“ strah v mestu, kateri strah se je iz Londona tudi drugam po Angležkem raznesel. Pa ta strah res tudi ni bil prazen; dogodilo se je potem še več tacih nesreč, in to je še zdaj najhujše, da je trgovina pešati začela in je mnogo delavcev brez dovoljnega dela; ako bi boj dolgo trajal, tudi Angležka bi mnogo trpela. Londonski časniki so razposlali mnogo dopisnikov v Avstrijo, Italijo in Nemčijo, zato menda mi bolj na tanko in bolj resnično pozvedamo dogodbe na bojiščih, kakor vi sami. Armado avstrijsko so iz spočetka, ko se je gibati začela, vsi dopisniki enoglasno hvalili, rekši, da ako ni prva na svetu, gotovo je prvi enaka; vse ji je prerokovalo zmago. Najbolj pa so angležke dopisnike Hrvatje zanimali in to posebno graničarji; o Hrvatih Angleži malo kaj drugega vejo, kakor to, kar v nemških knjigah o njih čitajo, in se ve, da naši dobri prijatli Nemci nas malo kedaj drugače kot barbare imenujejo v svoji preveliki omiki! Tako tedaj Angleži mislijo, da so Hrvatje še res kakošni turški barbari, ki pa v boji vse druge prekosijo, in so pravi janičari avstrijski. Kamor koli se je ktera hrvatska četa postavila, posebno v Italii, so angležki časniki kolikor mogoče na tanko naznanili. — Na Angležkem ga ni človeka, ki bi bil tako priljubljen, kakor je Garibaldi, in tudi v njegove čete so nalašč poslani dopisniki; pa smešno je, kar ti vse o Garibaldovih prostovoljcih pišejo: nekteri, posebno premožni Garibaldovci, imajo pri sebi velike pse, in te samo za uboge Hrvate; naučeni so ti psi bojda tako, da bodo s svojimi gospodarji

vred sovražnika Hrvata napadali! — Kar se simpatije tiče, ktero zdaj Avstrija na Angležkem ima, morem reči, da še nisem našel Angleža, ki ne bi bil Avstrii zmage nad Prusi želel in jo v sedanji nesreči ne bi obžaloval; skoro vse časnikarstvo angleško je tudi na avstrijski strani, kakor Times, Daily Telegraph, Standard, Morning Star. — Do Italije pa imajo Angleži še več simpatije kakor do Avstrije, in to posebno liberalna stranka ali Whigs- (izgovarjaj vigz) stranka; konservativna ali Tory- (izgovarjaj tori) stranka je pa proti vsemu nepravničnemu plenu, na katerem so zdaj Italijani. Državni poslanec Kinglake (izgovarjaj Kinglek) je v parlamentu (zboru) hudo proti angležki vladi govoril, da je odobrila kralju italijanskemu ropati Beneško Avstrii, rekši, da to je proti vsi pravici, ako Italijani nimajo drugega vzroka, kakor to, da je Beneška pod ptujo vlado, ktera ni njene narodnosti; kajti z istim pravom zahteva lahko vsak nenemšk narod v Avstrii, da se nemške vlade dunajske osvobodi, in s tem bi bila tudi vstaja Fenijancev v Irlandii opravičena, Angležka jim mora Irlandijo pustiti. Tako se je govorilo za Avstrijo pod prejšnjim Whigs-ministerstvom, ktero je pa po dolgih debatah o Franchise-Billi-i (izgovarjaj frančajz-bil), to je, o postavi, ki zadeva pravico voljenja poslancev v državni zbor, propalo s postavo vred, in zdaj je nastopilo Toriško ministerstvo, ktero brž ko ne bode še bolj na avstrijski strani. Naj vendar slovenskim bralcem, ki drugih časnikov ne čitajo in razmér angležkih ne poznajo, to „franchise-bill“ ali volilno pravo, o katerem se je v eno mer pomenkovalo v parlamentu, kar se je pričel in razun tega tudi po vseh drugih mestih na Angležkem, dokler ni ministerstvo propalo, in še zdaj. Na Angležkem ima dozda vsakdo, bodisi tujec ali domač, pravico se volitve za parlamentne poslance udeležiti, kdor plačuje po mestih na leto 10 funtov sterlinga, to je, 100 gold., in na deželi 50 funtov, to je, 500 gold. najemnega davka (to je, ne da bi bil lastnik, ampak le najemnik); po novi „franchise-bill-i“ pa so nekteri zahtevali, da bi pravo voliti imeli že vsi, ki po mestih 5 funtov in na deželi 10 funtov plačujejo; nekteri zahtevajo celó, da naj vsak angležk državljan volitno pravo ima. Prejšnje ministerstvo ponudilo je „franchise-bill-o“ za mesta po 7, deželi po 14 funtov, pa propalo je ž njo vred.

V „Novicah“ čitam pritožbo, da se cesarski manifest ni na Koroškem tudi v slovenskem jeziku razglasil, ker je bil vendar tudi Slovencem namenjen. Na Angležko je prišel po telegrafu in brž drugi dan, ko je na Dunaji na svetlo prišel, razglasili so ga vsi angležki časniki; čital sem ga v „Times“ angležki, pa čital sem v „Times“ tudi tisti dan dolgo razpravo, kaj da je temu vzrok, da razglas samo k svojim Nemcem govori; dalje vprašuje in se čudi ta časnik, kako da tudi Slovanov in Magjarov ne omeni. Kako neki ta po celem svetu znani časnik na take misli in pravično vprašanja pride?! — Pred malo dnevi se je pisalo, da severna armada avstrijska je ponos Avstrije, pa kaj je sedaj? V srce zapeče tukaj vsacega Avstrijana, ker komaj stopivši iz hiše že vidi na vseh voglih avstrijsko nesrečo in sramoto! Vsacega časnika se prodá zdaj tukaj za polovico iztisov več kakor se jih je prodalo pred vojsko in povsod jim je prodajavni napis „Prussian victories, heavy Austrian losses“, to je, pruske zmage, strašne avstrijske zgube. Angleži ugibajo in ugibajo, pa ne morejo uganiti, kako to, da je avstrijska armada dala Prusom mirno iz Saksonije in Šlezije na Česko iti; zvezda Benedekova je na veke zatoni.

Na Angležkem je vreme zelo premenljivo; na polji pa je vse tako izvrstno lepo, da lepšega še videl nisem. Angležko poljedelstvo je res občudovanja vredno,

bolj na tanko ne ukvarja z narodopisjem in antropologijo, ampak tudi in še več učenim možem, ki se posebno bavijo s to vednostjo; 2) na to, da te zbirke ne zgubé po vsem strogu znanstvenega značaja, ampak da služijo k daljnemu razvitku omenjenih znanosti. K sreči nista ta dva namena tako različna med seboj, kakor se morebiti misli, ampak drug dopolnjuje drugega. Edini ugovor bi se utegnil tu vriniti, da izvedenec naleti v tej zbirki na reči, *ktere nimajo posebne važnosti, nasproti pa neizvedenca ne bojo mikale kosti, glavne čepine in druge stare šare. Al mnogo večega razločka tu ni, in odbor si je prizadjal, da zadovolji učenjaku in neučenjaku. Zatega voljo bode značaj te razstave drugačen kakor se sicer v narodopisnih muzejih nahaja. Kadar neizvedenec pregleduje kak etnografski muzej in v njem vidi sila različno obleko, orožje in mnogo robo domačega življenja, ga različenost in bogastvo vsega kar vidi, vrtoglavega naredi, da si iz vsega tega ne more storiti sestavne celote, niti priti do kake preiskave. Le toliko pomni neizvedenec, da je pri teh in unih divjakih obleka tako ali tako pisana, da ti tako, uni tako orožje rabijo itd.

Kdorkoli vé, kako pomešano občinstvo take zbirke ogleduje, priznal nam bode, da nima od tega ogledovanja tolike koristi, kolikor bi se po bogastvu, zanimivosti in važnosti nabranih predmetov pričakovati moglo. Vzrok temu pa ni samo to, da ljudje izložene stvari le povrhn pregledavajo, ampak bolj to je vzrok, da je dozdej takim muzejem premalo za to mar bilo, da bi se bile stvari tako namestile, da bi ljudje vse v eno skupino ali vrsto spadajoče stvari si mogli v eni jasni podobi pred oči postaviti. Iz tega razloga odbor hoče, da se odvrne ta napaka in da se razpostavljene reči bodo drugač razredile kakor je dozdej navadno bilo. Vendar tudi odbor sam vé, da bode pri vsem tem še marsikaj zgrešil.

V osrednjem odboru za uredjenje etnografske izložbe in muzeja so ti-le gospodje: Predsednik odbora je V. A. Daškov, predsednik društva prof. G. E. Sturovski, podpredsednik prof. A. Jul. Davidov, ravnatelj antropološkega odséka D. P. Soncov, tajnik tega odséka A. P. Fedčenko, predsednik anatomiškega odbora prof. J. M. Somolov, tajnik tega odbora N. J. Berezicki, predsednik etnografskega odbora (še ni izvoljen), drug predsednik tega odbora prof. A. P. Bogdanov. Tajnik odbora tega N. K. Zenger, čuvar etnografske zbirke N. G. Kerceli, predsednik starinskega odbora prof. J. D. Bieljajev, predsednik umetniškega odbora prof. K. K. Herz, predsednik botaniškega odbora prof. N. N. Kaufman, drugi predsednik J. J. Kovalevski, predsednik; pooblastenec odbora prof. N. A. Popov, predsednik fotografskega odbora N. M. Alasin, tajnik odbora M. A. Zikov. Za skulpturni oddelek izložbe prof. N. A. Romazanov, za arhitekturno vrsto sestavitelj razstavne osnove graditelj V. V. Sobolev. Odborniki: O. P. Bočanov, V. F. Ošanin, V. N. Uljanin. (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Prebivavci mesta Aleksinc-a in njegove okolice so Bulgari in nekaka zmes Srbov in Bulgarov. Pri njih sem videl, kako en sam človek z dvema voličema njivo orje. Njih plug je brez plužin in celó lahak; voliča ga brez težave vlečeta; nihče ju ne vodi; tudi plužnarja nad volmi se derečega ni, ker plug nima plužin. Bulgarin sam, z eno roko majheni plug, z drugo lulo

med zobmi drže in duhan pušaje, počasi za voličema mendrá.

Nek lep popoldan sem s prijatlom kapitanom Vasa Simić-em šel v turško carstvo. Carigradska cesta od Aleksinc-a do Turške je tako strašno grda, da ni vredna imena poti; pravijo pa, da je naprej po Turški še grša! Kdo jo je naredil, ali Grki ali Rimljanje, Srbi ali Turki? ne vem. To pa je gotovo, da že več vekov je nobena živa duša ne popravlja, da jo vedno prenarejajo plohe in druge uime, in gladijo jo Bulgari in velike karavane natovorjenih konj, ki trgovsko blago med Turško in Srbsko sèm ter tje na hrbtu prenašajo. V poli ure sva prišla do prve srbske stražnice pod visokim hribom v globokem žlebu stoječe; pred stražno kočjo je stal pandur globoko zamišljen z dolgo puško, notri so pa njegovi drugari na gosle brenkaje veselo popevali. —

Čez nekoliko časa prideva do druge stražnice, pred katero je tudi pandur z dolgo puško vès zamišljen in v zemljo gledajoč se sprehajal. Ne vem, kaj neki imajo ti ljudje misliti, da tako zamišljeni izgledajo? Brž ko ne nič ne mislijo! Pred hišo je bil lep, dobre vode poln in velik vodnjak ali bunar (štirna), v hiši pa je bilo polno pandurjev, ki so duhan pušili in na gosli popevali, med njimi pa tudi turški vojniki. „Pomozi bog!“ jih noter stopivša pozdraviva. „Bog vam pomoz!“ odzdravljajo pri najinem ulazku omolknevi in pokoncu stopivši Srbi in Turki. Veliva jim, naj se vsedejo in dalje pojó, vsakemu pa čibuk duhana ponudiva. Hvaležni so ga sprejeli. Svoje čibuke zapalivši, počnó nama dokazovati, kako ondi v prijateljstvu živijo, drug drugemu pomagajo in si potrebnih reči posojujejo. Mi smo tukaj brača, reče neki Turčin, drug brez družega ne moremo živeti; mi trebamo od njih to, a oni od nas to, in tako dohajamo mi k njim, a oni k nam. Mi smo ondi sosedje na samoti v šumi, zato je treba, da se ljubimo; nam vsem bi bilo tukaj v hosti grozno težko živeti, da bi se sovražili. Mi vsi smo sluge; mi smo carovi, a oni so kneževi; car ali knez vse jedno je; mi moramo samo poslušati, kar se nam zapoveduje in prepoveduje. Po tem govoru Turki čibuke izpušivši vstanejo, in naji k sebi na turško stran povabivši odlazijo.

Od srbske stražarne hiše je kakih 20 korakov do prave meje turške; tik pred mejo je velik, visoki gomili podoben griček, na njem pa stoji velik lesen križ brez božje podobe in brez vse umetnosti iz dveh otesanih brun narejen. Mislé, da je to kak grob, poprašam pandura, kdo da je tukaj pokopan? Nihče ni tu pokopan — mi odgovorí — križ je le znamenje, da je ta zemlja srbska, unkraj meje je turška. Meja med turškim carstvom in kneževino srbsko je meja popolnoma tega imena vredna. Zagrajena je visoko in gosto s košatimi vejami, grmovjem, trnjem itd., po hribih in dolinah, polji in hostah tako dobro, da iz Srbije nobenzajec na Turško ne more, niti iz Turškega v Srbijo. Skrijejo naj se meje slovenskih zelnikov pred to mejo. Na cesti so med to res pravo mejo zmirom dobro zaprta vrata, ki se samo popotnikom odpirajo. Tudi nama se odpró, da smukneva kroz nje na Turško, kjer se nama tik meje pokaže nov, grozno trden gradič, ki je poln lukinj, za puškine strele napravljenih; v njem so turški stražarji in pred njim je lep nov vodnjak, malo naprej je mala, stara hišica neke vdovice Turkinje, kjer ima neki cincar krčmo. To je grozno slaba gostilnica na granici, pa vendar le dobra zato, ker je edina za popotnike in trgovce; na srbski strani ni nobene. Tudi midva greva noter na čašo vina, in nudiva turške vojnike ž njim, al nobeden se ni dal zapeljati, da bi bil vino pil; kave so pa posrkali in duhana po-

žgali sila veliko. Skrivaj sem poprašal krčmarja, ali ti Turki res nikoli vina ne pijó? O, pa še kako! — mi odgovori — pijó vsi vino in rakijo, samo da jih nihče ne vidi; tudi drug drugemu ne zaupa; posamem prihajajo k meni zdaj ta, zdaj ta; hitro zvrne čašo rakije (žganja) ali vina, pa gré, pride zopet, popije in gré ali napolni čibuk, se vsede, kave zahtevajoč, pri kateri dolgo sedí duhan pušoč, med tem pa čašo za čašo vina ali rakije izpraznjuje. Tako — pravi — delajo vsi. Zdaj pa potegnem jaz iz torbe kračo, narežem lepe kosove, in Turke, ki po svojem verozakonu ne smejo svinjskega mesa vživati, zapeljujem ž njimi, kakor nekdanj satan Kristusa, — al nič nisem opravil. Krčmar se mi smeja in mi na uho pošéptá: „Ali vidite, kako se jim sline cedijo! Da imam jaz takega lepega mesá, vsega mi še danes pojedó, pa tako, da ne bi drug za družega vedel, in koliko bi pri njem še vina potočil!“ Zdaj se oglasi ombaša, zapovednik vojakov: „Gospóda! na svinjsko mesó je treba dobrega vina; jaz bom plačal; daj gospodinoma vina, oštir! Zdaj pokliče za naji vina drugi in tretji Turčin in redom vsi. Gospoda, morata, da pijeta, da pomnita, kdaj sta bila na Turškem. Na meso je treba vina, po vinu bota dobro spala, pijta! pijta!“ — tako nudijo naji. Midva pa jim dajeva kave za kavo, čibuk za čibukom. E! — se oglasi zopet ombaša — škoda, da vaji ni jutri ondi, ko pride véliki vezir z inženirji in z mnogo gospodo le-sém; že je v Nišu, in od todi bode novo cesto vbral, — do Carigrada.

Toliko iz sultanovega carstva, kjer sem dve uri prvikrat v turškem društvu, če tudi ne nobel, pa vendar veselo živel. Vrnila sva se s kapitanom nazaj v Aleksinac. (Dal. prih.)

Dopisi.

V Buda-Peštu 13. julija. V. — (Dalje.) Ako posamezne dele Budina z Ljubljano primerjaš, kar se lege tiče, si moraš stari Budin ondi misliti ali še nekaj dalje, kjer je v Ljubljani suhi bazar; od suhega bazarja nazaj proti zidanemu mostu si pa misli „Neuštift“ ob vsaki strani ceste z eno vrsto hiš. V „Neuštift-u“ so najimenitnije toplice v celem Budinu, tako zvani „Kaiserbad“ (cesarske toplice) ravno nasproti Marjetinemu otoku. V cesarske toplice vsako leto na tisoče hromih in betežnih prihaja, se ve, da tudi nekaj takih, kateri nimajo družega opravila, kakor za veseljem dirjati, dragi čas gubiti in denarje zapravljati. Prec zraven cesarskih toplic so turške ali Lukačeve toplice (Lukas-Bad), kamor ljudje vrelo topliško vodo pit hodijo. Na hribu nad „Neuštift-om“ je pokopališče nekega turškega proroka, do katerega vsako leto nekaj vmazanih Turčinov žebraje priroma; od dalječ je to pokopališče (spominek nekdanjega turškega gospodstva v Budinu) precej visoki kupli podobno. Zvezni del med „Neuštift-om“ in budinskim vodnim mestom (Wasserstadt — vizi-varos) se imenuje „Landstrasse“ (cesta na deželo), o katerem ni nič posebno znamenitega. — Vodno mesto je pa najpoglavitejši del Budina, ter ima največ obivalcev. Misli si v Ljubljani Prule in kraj od zidanega mosta med Golovcem in Gradom (ako bi tam Gruberjevega grabna ne bilo), Kurjo vas, karlovško predmestje, stari trg in celi del Ljubljane na desnem bregu Ljubljanice do mesarskega mosta in sejmskega trga, pa imaš primerljaj z budinskim vodnim mestom. Najzanimivejša v celem vodnem mestu je „Gans-ova“ železolinica, v kateri se leto in dan na tisoče železnih kolés in železnih pragov za železne ceste in še več družih stvari take baže lije. Tudi gorke toplice (kraljeve) se v vodnem mestu nahajajo. — V vodnem mestu (na bombi-

nem trgu pri farni cerkvi sv. Ane) postajajo parobrodi, kateri proti Dunaju klopotajo ali pa od Dunaja priplavajo. V vodnem mestu je največ štacun in tudi največ obrtnikov in rokodelcev. Od vodnega mesta (pod železnim ali verižnim mostom) pa do srbskega mosta ste le nekaj časa dve vrsti hiš, potem pa samo ena pod trdnjavinim hribom, — misli si ljubljanske Poljane do šent-Peterskega mosta. Ta dél Budina se imenuje „Taban“, tudi ribiško mesto. V Taban-u je v celem budinskem mestu največ judov. Nad Tabanom na trdnjavinem hribu stoji krasni kraljevi grad. — Od srbskega mesta dalje proti jugu pod skalovitim Bloksberg-om na prav tesnem prostoru ob Donavi pelje stara vélika cesta do Promontor-a in dalje proti Štajarskemu; zdaj, proti jugu in jugo-zapadu gotovo nima ta cesta velike važnosti več. — Še dveh reči v Budinu moram omeniti, namreč budinskega tunela ali prerova, in pa lepe nove Albrecht-ove ceste, ktera se pred tunelom na trdnjavin hrib zavije ter je tako zložno napeljana, da se prav nič ne utrušiš, ako po nji v trdnjavo šetaš. Tunel je skoz trdnjavini hrib zdolben, tako, da od verižnega mosta cesta v Kristinino mesto naravnost skoz tunel pelje; pred je bilo od mosta v Kristinino mesto treba skoz Taban in srbsko mesto hoditi ali pa čez trdnjavo, ktera pot je pa še bolj težavna in nič krajša bila. Peš človek mora skoz tunel kakor tudi čez verižni most 2 nova krajcarja plačati. — Tunel je več sto sežnjev in blizo tako dolg kakor most. — Tunel in most je ravno isti mojster zidal (Angličan Clark), kateri je pred kakimi 14 dnemi umrl. Za zidanje mostú in tunela so se ustanovila društva, ktera so potrebne denarje preskrbela; most je bil viharnege leta 1848. najprvič odprt, tunel je bil pa (če se ne motim) še le leta 1857. dokončan. Po stezah in potih nad tunelom na strmem bregu trdnjavinega hriba se je rano in zvečer kaj prijetno sprehajati; to sprehajališče se „Elipse“ imenuje ter je dobro z akacijevimi drevesi obsenčeno. Pogled s tega sprehajališča na most in v Pešt in dalje čez veliko ogersko ravnino je krasen. (Dal. prih.)

Iz Gradca. — Gosp. dr. Tancer, ki se najbolj z ozdravljanjem zob vkvarja in je pretekli mesec tudi od c. k. državnega ministerstva za učitelja zdravilstva zob na vseučilišču našem potrjen bil, bode prihodnje šolsko leto začel to učiteljstvo teoretično in praktično v deželni bolnišnici, kjer bode tudi bolezní zob in ust ozdravljaj. Revnim bode brez plačila na pomoč.

Iz Liburnije 14. julija. U. G. — V Kastvu osnovalo se je „comitato pei feriti militari“, to je, društvo za ranjene vojake, ki ima bolnišnico z 20 posteljami. Lepo in hvalevredno podvzetje! Al ker je klic na pomoč temu ljudomilemu delu talijansk, se človek skor prestraši, misleč, da stari Kastav za talijanske gladiatore išče pomoči. Znano je, da vsa Liburnija je trdo slovanska, in da le malokdo laško zná. Saj vendar ne bode talijanstvo tukajšnje južnemu dušmanu steze ravnalo? Zato Kastavci! spomnite se svojih slavnih prededov, in premislite, kakovo sumnjo so si mnogi Istrijani navlekli na glavo, ko so talijanstvu preveč pot gladili. Začnite se zavedati svoje narodnosti, narodnosti slovanske; naj vam je v tem izgled Talijan, ki tudi le svojo narodnost goji, ne pa ptuje. Ne pokladajte se tujčevi peti!

Iz Loža na Notranjskem 19. julija. — a — Razglas o „črni vojski“, ki nam je došel 17. t. m. iz Ljubljane, izbudil je pri nas velik strah. Ako bodo kmetje zdaj, ko je največ dela, morali vse popustiti in čakati sovražnika po hribih, od česa bomo potem pozimi živeli? Še druga leta, ko smo pospravili vse s poljá, nam je šla jako trda za živež, kaj bo pa letos, ako kmeta pokličejo v črno vojsko? Bog se usmili!

mači obleki, to je, v slovenskem jeziku, nahaja vse, kar utegne koga zanimivati o tej šoli. Na čelu mu stoji kratek pa dober sestavek o „kazavnem poduku“; spisal ga je slovensko g. Matej Močnik, pravi prijatelj šolske mladine; temu spisu sledé v slovenskem in nemškem jeziku narodna šolska naznanila: predniki in učitelji, — pregled posamnih nauk, ur na teden in učencev, katerih je bilo v vsakdanji šoli 316, v nedeljski rokodelski 101, skupaj toraj 417; iz šolskega dnevnika — dobrotniki te šole, — in razredba ali klasifikacija učencev, v kateri so slovenski priimki slovenski, nemški pa nemški tiskani prav po pameti in ravnopravnosti; ravno tako krajina imena. Ako se more po vnanjem obrazu sporočil soditi na to, kakošen duh veje v notranjstvu šole, moremo reči, da te šole ne more zadevati tista bridka sodba, ki jo je izustilo visoko ministerstvo samo, rekši, da učenci, prestopivši v gimnazijo ali realko, ne znajo pisati slovenski. V tej glavni šoli se povsod kaže, da noče to biti, da bi po geslu žida Kurande že ljudske šole na Slovenskem nosile „kulturo nach Osten“ — ampak da je to, kar ima biti, odgojiteljica taka mladosti, da doséga namen prave ljudske šole. Zato pa tudi od leta do leta večo veljavo dobiva pri svetu, ktero res tudi zasluži.

4. Sporočilo uršulinske glavne šole.

Le en glas je, da je ta učilnica izvrstna dekleška šola, ne le notranja, ampak tudi vnanja. Tudi ozir slovenščine gre vsa hvala vnanji, a ne tako notranji. Morda bi se tudi v tej dalo kaj več storiti? Ozir klasifikacije ali „perijoh“ bi radi videli to, kar smo opomnili pri normalki; srčno želimo, da se spremené v pravo sporočilo po izgledu Št. Jakobške in družih glavnih šol. Ozir pisave priimkov so sicer vrle gospé uršulinke že daleč pred normalko, ozir krajinah imen pa hodijo še isto pot ž njo. Nadjamo se, da nam prihodnje leto spolnijo tudi to željo; prepričani smo, da bi jo bile že letos spolnile, ako bi med slovenskim svetom živele in poznale občni glas. — V vnanji šoli je bilo deklic v štirih navadnih razredih in v ponavljalnici 897, v notranji šoli pa 148, toraj skupaj 1045. Pač lepo število učečih se deklic, in veliko truda in znoja učečih gospej!

Slovstvene stvari.

Slovniške kraje- in imenopisne drobtinčice.

Zapisal. V. Lužnik.

(Konec.)

Žalost mora navdati vsako domorodno srce, ako vidi, kaj se je godilo tu s krajepisjem. Kmalu zapazi, da bile so te zanimive narodne dragocenosti v rokah ptujih ljudi, ki niso njih vrednosti celó nič poznali, in jih vedoma ali nevedoma šemili s ptujo obleko. Na priliko vzamem tukaj le nekoliko izgledov.

Zadrg (zadrgnjen svét), ki so ga pred 200 leti še Zhaderg pisali, in ga ljudstvo še dandanašnji tako izgovarja, predelali so v Čadra; Livek v Luico; Burjana v Boreanna; Zatmin ali Zatomin v Sotto Tolmino ali Sottolmino. To je napotilo nekatere nemške jezikoslovce, da so si to ime podomačili in pisali: Untertolmein, dasiravno ta vas zgorej Tmina leži. Vršina (vrh, vas na visokem kraju) prestrojili so v Ursina (latinsko ursus) kakor da bi bil ta kraj od medvedov svoje ime dobil. Brginj (verljivo Vrhinj, enacega izvira kakor Vršina) prekrstili so nam v Bergogna, Potok v Potocco. In kar je še skoro najbolj čudno, prekovali so slovenski Koborid (domači govorijo še zdaj Kobrd, kraj okoli

brd, okoli brde), Lahi v Caporetto (capretto = kozliček) in Nemci v Karfreit (Karfreitag = véliki petek!) Sicer so pa radi imena vasi in krajev ravno tako zapisovali, kakor so jih na vprašanje: od kod ste, ali pa: kje prebivate, iz ust ljudstva slišali. Tako je iz Žabič nemški Sabig; v Volčeh = Woltschach; v Tminu (domači tukaj ne govorijo Tomin) nemški Tolmein; iz Tmina laški Tolmino. V tminskem okraji ste dve vasi, ki se imenujete Log; eno so prekrstili v Long, drugo v Lock.

Pa tudi družinska imena (priimki) so mnoga tako popačena, da ni čuda, da se dandanašnji marsikter nemškutar, svoj narod zatajivši in slovenskega imena se sramovavši, velikemu mogočnemu nemškemu narodu prišteva, in da se nobene pošasti tako ne boji, kakor kacega nedolžnega papirčeka, ki je po slovensko napisan. Taki zdihujejo nekako vsi v nevolji po stari centralistični vladi; v spominu jim je pogostoma leto 1848., ko je bila razglašena konstitucija, pa potem spet preklicana. Sedanja ustava jim je le zavolj tega trn v peti, ker je tudi slovenski jezik vsaj nekoliko vdobil svoje pravice. Pa kam sem zašel? — vrnimo se k svoji stvari.

Kakor sem se iz več kakor 200 let starih bukev prepričal, bili so sedanji Kragel-ni, katerih je pri nas mnogo, vsi Kragulj-i, kar pomeni po nemško Sperber (znani tič). To je verjetno tudi zavolj tega, ker tudi drugi imajo priimke enacih ptic, kakor Orel, Vran, Sokol itd. Ime Volčič so Nemci prekrstili v blagega strelca ali Blagostrelca, naredili so: Wohlschütz. Illincig prenamenili so iz imena Jelenčič, kakor so bila tudi druga zverinska imena kot pridevki na družine prinesena, namreč: Medved, Volčič, Lisica itd. Bittamiz bil je pri starem Pitanič in tako več družih.

Tako bi se dalo povedati še več družega; al naj je tega zadosti. To pa sem omenil zato, da se bo vedelo, da naši prededje tukaj niso niti Lahi niti Nemci, ki so se tukaj naselili, temveč pošteni sinovi slovenskih mater, ki so svojim selom in svojim družinam slovenska imena dajali.

Slovensko slovstvo.

* *Zlati orehi, slovenski mladosti v spomin.* Spisal Ivan Tomšič, učitelj v Trziču na Gorenškem. Prvi zvezek z eno podobo. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Mitic.

Knjižica ta ima kakih 40 različnih povestic, katerim so vpletene nekatere drobne pesmice. Obsežek njih je ves primeren nježni mladini, in jezik je gladek, pravilen. Priporočamo tedaj „zlate orehe“ za berilo mladosti slovenski, kateri jih marljivi gosp. Tomšič podaja pa obeta, da jih prinese še več, ako se kmalu pokupi prvi zvezek. Tisk je lep in oblika knjižice lična.

Pri tej priliki naj omenimo neke vrste beril, ki jih za mladost našo še zeló pogrešamo, in to so berila s podobami, kakoršnih imajo Nemci in drugi narodi v svojih „Bilderbücher“ itd. obilo in so res potrebna. Kadar fantič ali punčika toliko odraste, da že brati zna, pripomorejo jim take knjige v poduk veliko, kajti so „kazalne učiteljice.“ Gospodje, ki pišete knjige za mladino, ne zabite teh potrebnih beril.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Res jako me je mikalo iti v dve uri od granice oddaljeni Niš in na bojno polje Kamenica, kjer je

1809. leta junak Štefan Šinželić s svojimi junaki za dom in narod slavno smrt storil. Rad bi bil videl gradič na Kamenici, ki so ga Turki iz samih mrtvaških glav sezidali! Od tako grozovitega grada bere se v basnih, al pri Nišu stoji v resnici! V njegovih strahovitih stenah je gotovo tudi glava slavnega Štefana Šinželića vzidana, ki je na Kamenici s svojimi 2000 Resavci svoj zemeljski obkop proti 60.000 možjaki turški sili junaško branil in vse silne turške napade hrabro odbijal cel teden. Grabni okoli nasipov so se tako napolnili mrtvih Turkov, da so se z obkopom zravnali in da so Turki po mrtvih v njega hromeli! Pa vselej so bili nazaj pahnjeni in so mrtve okoli obkopa strašno ugomiljavali. Veliki vezir, zapovednik turške vojske, strašno razkačen, ker ni mogel s tako grozno silo malemu obkopu zapovednik postati, srdito zažuga svojim Turkom strašne besede govoreč: „Ako vi v prvem napadu obkopa ne vzemete, hočem vam glave sekati, ž njimi topove polniti, in ž njimi srbski obkop biti!“ Te strašne besede so pomagale! Turška vojska, grozovitega vezirovega groženja oplášena, udari kakor besna (nora) na mali obkop in hromí kroz gomile mrtvih v njega. Šinželić videvši, da mu ni mogoče, strašni sili ubraniti se, in da ne bi Turkom živ v pest prišel, zapali barutana (shrambo puškega praha) v obkopu, pa švigne on, njegovi Srbi in vhaajoči Turki v zrak proti nebesom. Da so se prej vrnili, predno so do njih prihiteli, se vé.

Iz Aleksinc-a se prepeljam na brodu kroz derečo in sila globoko korito kopajočo bulgarsko Moravo na njeni ravni levi obali v lep opraviljstven gradič Prkilovac, okoli kterege so po lepi bulgaro-moravski ravnini velika in gosta sela. Domači Srbi imenujejo prebivalce teh sel Arnavte. Al oni so toliko Arnavti kakor jez Švaba! Da, oni so lepo, čisto pleme naroda srbskega, so visoki, krepki, plečnati, in res lepi ljudje, ako smem strašno zamolke in brkaste obraze, korenjaška, kosmata in zaraščena telesa lepa imenovati. Ti lepi Srbi so pravega srbskega stroja, imajo dobro vrezan srbsk obraz in govorijo čisti, čvrsti in krhki jezik srbski. Al Srbinu je vse Arnavt, kar je iz stare Srbije, kakor mu je vse Švaba, kar je unkraj Save domá. In teh čistih Srbov bo tretji rod še Arnavt, kakor bojo iz Avstrije došli Slovanci otroci otrok še čisti in pravi Švabi, če tudi nemškega jezika še nikoli slišali niso in ga ne bodo. Da, Srbin bolj pisano gleda in mrzi na Švaba in Arnavta, kakor na Turčina! Zakaj on svoje brate, avstrijske Slovane Švabe in svojo bračo iz stare Srbije Arnavte psuje? zakaj, tega ne vem; a gotovo ni lepo!

Neko nedeljo grem v Aleksinc-u k službi Božji, se vé v pravoslavno cerkev, ker družih cerkvá v Srbii ni izvan v Belem gradu, ker so cerkve vseh vér, novih in starih. Ko pridem v pobožnega sveta polno cerkev, prižgejo pri oltarji tako veliko svečo kakor so kôli pri telegrafu. Zdaj mi pošepťá z menoj v cerkev prisedši gospod na ušesa: „Evo, gospodine! vam so to čast učinili i prižgali veliko svečo! Tako storijo tukaj vsakemu prvokrat v cerkev prisedšemu.“

Iz Aleksinc-a grem po lepi cesti in ravnini ob reki Moravici, na kateri je mnogo lepih vasí in malnov, v šest ur oddaljeno mesto Banja. Drdram mimo med hribe skritega samostana sv. Ilija nad lepim selom Srobotin-om. Ravne obali reke Moravice so vrlo lepo obdelane, in lepe vasí in malni kažejo premoženje prebivalcev. V bližnji daljavi pa zapirajo hribje popotniku vsak daljnji pogled na levo in desno. Čez kaki dve uri pridem na kraj ravnine, kjer Moravica izmed visokih in šilastih hribov v lepo polje hití in kjer se aleksinška z deligradsko cesto druží. Tukaj se vidi na

prvih dveh jako šilastih hribih obéh bregov Moravice razvaline starih gradov, o katerih ničesa pozvedeti nisem mogel. Pa gotovo so ti gradovi nekaj stražišča bili, so nad obema obalima reke Moravice vladali in pot v njeno strašno tesno sotesko zapirali. Od toda gré združena aleksinško-deligradska cesta ob Moravici po globokem in tesnem žlebu, med visokimi hribi, od kodar se samo v nebo vidi. Na levo in desno je pa hosta in skalovje po strmih bregovih, med kterimi se šumeča Moravica hitro naprej suče po globokem, z velikimi skalami in kamenjem napolnjenem koritu, vstric kterege je skozi vse tesnjave lepa cesta, ki se kakor Moravica po globokem žlebu sém ter tjem med tesnavami zavija. Za selom Bovan se mi lepa, dobro obdelana dolina razgrne, okoli in okoli z zaraščenimi hribi zagrajena. Iz nje pridem v drugo ravno tako sotesko in iz té v veliko, vegasto, rodovitno in dobro obdelano banjsko ravnino, okoli ktere stojijo v velikem okrogu velikan Rtan in drugi visoki hribje, kterim imena ne vem. Po lepi ravnici naprej drdraje pridem do dobrega, lepo obzidanega, popotniku za počitek s klopmi oskrbljenega studenca. Ta studenec je dal knez Mihael pri svojem prihodu v Banjo leta 1862 obzidati. Ob srbskih cestah in potih se nahajajo povsod in pogostoma lepo obzidani studenci, s klopmi in koriti, da se popotnik more spočiti in živinico svojo napojiti; al tako lepo obzidanega kakor pri Banji nisem nikjer videl. Od tega studenca je kako uro do Banje, malega mesta, ktero ima, kakor vsako srbsko mesto, svojo učiteljico, da dekleta podučeva, in svoje učitelje za fantiče. Banja je zelo podobna naši Kostanjevici na Dolenskem. Imenitna je zavoljo zelo vročih zdravilnih toplic, kamor bolniki cele Srbije zdravja iskat hodijo. Voda je tako strašno vroča, da bi se vsak v nji skuhati moral, ako bi ne bila mrzla voda v toplice napeljana. — Te toplice so izvrstno zdravilne in bojo menda kadaj še po svetu slovele, pa Banja leži tudi v vrlo zdravem kraju, kakor je na napeti ravnini na primer lepi Št. Jernej na Dolenskem. Že za tega milega podnebja voljo bodo kadaj bolniki iz severja v Banjo dohajali. Od Banje je do Turške samo dve uri, do mesta Knjaževca šest, do Aleksinc-a in do slavnega Deligrada tudi šest ur. Stoji tedaj v sredi pota med Knjaževcem, Aleksincem in Deligradom. In na vsa ta mesta je cesta lepa in gladka. Prebivalci Banje so, kakor večidel po aleksinškem okrožji, Srbi in Bulgari in pa njih zmes. Zgovorni so in priljudni in vrlo dobri zemljedelci; skoraj sploh sem pri njih videl mali plug brez plužen; en človek z dvema voličema njivo brez velikega truda orje. Kmetje okoli Banje nosijo sploh strašno velike kučme celih kostrunov.

Toplice banjske so pa zdaj še v grozno slabem stanju. Obzidane so po turški. Kdor je videl, kako so pečí Slovencev, kjer se apno žgè, lahko si misli toplice v Banji; po vsem so podobne sila veliki slovenski apnénci. Zato je v njih grozna tema in strašna soparica. Tudi je kopališče pri obilni vodi tako majheno, da se k večjemu pet do šest ljudi na enkrat kopati more. Se ve, da so Turki le sami za-se skrbeli in po svoji potrebi toplice obzidali; „sužna raja“ jih tako ni rabiti smela. Tema je pa taka v njih, da more pri kopajočih se ljudéh zmirom sveča goreti! Brez sveče niti vidiš, kam stopiti, niti v belem dnevu kam izlečeno obleko položiti! V veliko, iz lepega gladkega kamenja narejeno kad (kopatilo) dajejo tri velike, kositarske fučije (pipe) obilno vode; dve dajete vročo, ena mrzlo, in tako si hladijo in toplijo bolniki vodo kakor jim je drago. Okoli te velike, res lepe kamnite kadi so ob kamnitih stenah lepe kamnite klopi. Taki kopališči ste dve: eno za ženske, eno za možke; pa obedve ste v enem ozidji. Loči ju kamnita stena.

Častiti bralci naj si mislijo grozno veliko, čez sredo prezidano apnéncó z dvema vratama, in v vsakem predelu apnénce namesto ognja v zemljo vkopano z vročo vodo napolnjeno kad, okoli kadi pa ob stenah klopí. Tudi vrata v te toplice so apnenčnim podobna; nizka so in tako ozka, da se ne morata ognjiti, ako se dva na vratah srečata, nego eden mora čakati, da se drugi skozi nje zmuza. Pa tudi brez sveče pri belem dnevu v toplice ne moreš! Brez nje na kamnitih, gladkih in polzkih stopnicah padeš, si nogo ali roko zlomiš, glavo razbiješ in se po njih pred časom ves oblečen v kopatilo strkljaš! Če si že skozi vrata na stopnice proti kopatilu prišel, še zmirom nisi gotov, da se ne vrneš iz srede pota zopet nazaj; ako namreč na ozkih in temnih stopnicah kakega vampastega možiceljna srečaš, ne moreta se ogniti! eden se mora vrniti: ali ti vèn, ali on v toplice nazaj! — Tako na kopito slovenskih apnenic so vse turške toplice narejene; vsaj jaz nisem še drugih videl. Kadaj se bojo gotovo tudi toplice popravile, kakor se na kiseli vodi po Aranželovcu že letos in lani popravljajo. Se ve, da srbske toplice so težko popravljati, ker v njih se vsak zastonj koplje in lekovito (zdravilno) vodo zastonj pije kolikor komu drago; plača se samo stanovanje v občinski hiši. Da bi od toplic za kopanje in za pitje vode kdo plačeval, to v Srbii nikakor ne gré, ker bistrourni in slobodoljubni srbski narod ne trpi, da ne bi smel tega, kar je Bog vstvaril in dal, vsaki slobodno uživati. Tukaj ni med gospodo in bornim kmetom tako velik razloček kakor na Slovenskem; skoraj da smo vsi enaki; kake prednosti nihče nima; tudi po srbskih toplicah nobenega prvenstva ni. Vse zajedno se koplje, visok in imeniten gospod s priprostim bornim kmetom. (Dal. prih.)

Pomorska bitka pri Visu

20. julija 1866.

Boj pri Visu, v katerem je avstrijsko brodovje tako slavno zmoglo, da prva zmaga ta ostane zapisana v zlati knjigi povestnice avstrijske, bil je že v več časnikih popisan, al tako živo, tako na drobno, da človek skor vidi, kaj in kako se je vse vršilo, še nikjer tako, kakor v tem popisu, ki nam ga je poslal častiti roják naš, kateri je sam stal v vrsti junakov, ki so 20. julija poslali pomorstvo avstrijsko, pa poleg tega tudi ime slovansko. Ta tako živi vojni popis prebiraše smo še le prav čutili krepkost Kosekove pesmi, ko pravi:

Čujte bor! vojaške rōje!
Krogla žvižga, boben poje!
Vse valí se v sip in prah.
Udri, udri, mah na mah!
Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogumni korenine
Je slavenski oratar!

V svesti smo si, da vsi domoljubni bralci bodo tudi tako čutili z nami. Iz srca smo hvaležni iskrenemu domoljubu, da na morji — brž po krvavi bitki — se je spomnil domovine svoje in poslal popis domač domačim! Mi pa mu za ljubav to izrekamo srčno hvalo in „slava“! Tako-le se glasí ta popis:

19. julija proti poldné smo izvedeli, da je italijansko brodovje (italijanske vojne ladije) pod admiralom Persanom dalmatinski otok Viš (Lisa) napadlo in da bombe meče v mesto. „Naprej z ognjem! dvignite mačke (sidra)!“ — tako je bilo povelje in ob poli eni bile so vse ladije napravljene na odhod in zunaj brodišča Fasanskega. Pod klicem „hurrah“, ki se je daleč

razlegal krog in krog, so hitele vse ladije v redu mimo admiralove oklepnice „nadvojvoda Ferdinand Maks“ imenovane, tū se postavile v napadni okljuk (Angriffswinkel) in potem nemudoma se podale v tek proti Višu: v prvi vrsti 7 oklepníc (Panzerfregatten) z zastavonosno ladijo na čelu, v drugi vrsti 5 lesenih fregát in ena korveta z linijsko ladijo „Cesar“ na čelu, v 3. vrsti pa mnogo topovskih ladij in nekoliko parobrodov; razun parobrodov so vse ladije bile oklepnice (z debelimi železnimi ploščami okovane ladije). Na ladijah pa so častniki (oficirji) in vojaki vsi vsi hrepeneli le po tem, da se brž brž udarimo z Italijanom. Med vojaki (mornarji) so večidel Dalmatinci, Hrvatje ali Istrijani, morški pešči in topničarji pa Čehi, Poljaci in mnogo Slovencev — vsi polni zaupanja v slavnoskušenege svojega voditelja kontre-admirala Tegethofa.

20. julija zjutraj bilo je južno vreme s silnim dežjem; morje je gnalo valove. Ob 8. uri smo zagledali Viš; v napadnem okljuku proti otoku jadraje smo zavoljo še zmiraj oblačnega vremena še le proti 10. uri zagledali sovražnikovo brodovje. Tikama nad otokom je stalo na boj pripravljeno, kajti italijanski vohuni (špijoni) so mu iz Istre o pravem času glas dali, da smo mi od Fasane odrinili. Našteli smo italijanskega brodovja 28 ladij, med katerimi gotovo najmanj 11, morebiti pa celó 14 oklepníc, in med temi najnovejšega na Angležkem narejenega velikána „Affondatore“ (to je potapljavca, ker potaplja druge ladije), ki ga Italijani „Strašnega“ zovejo in po 3 do 6 centov težke bombe meče. „Evo na boj!“ — bilo nam je prvo znamenje, in zdajci se pomikujete naše in sovražnikove ladije čedalje bliže, na čelu vsakemu brodovju je bila admiralova ladija, in v tem hipu smo bili le za streljaj saksebi, — vse omolkne; čujejo se le nekteri strašivni klici! Iz blizo 50 dimnikov pa se valijo strašni oblaki črnega dima proti nebu, da je obzor temen krog in krog. — 50 minut čez 10. uro vstrelí sovražnik prvi-krat iz admiralove ladije, in brž sledí strel za strelom. Mi pa smo še zmiraj mirovali in v napadnem okljuku krmili proti sovražniku. Ko smo dospeli daljavo, od ktere strel gotovo zadene, nam doide znamenje: „Primite vrage!“, in zdaj začne se bor; krogle žvižgajo, bombe grmijo, tak je vojni roj, da ne dá se popisati; ne vidi se drugzega kot dim smodnika in oglja, vmes pa se topovske strele bliskajo. In že po malo minutah se nam razpne znamenje: „V dno prederíte vrage!“ Zdajci pa se z vso siloin strašno hitrostjo (13 morskih milj v eni uri) zaletimo na sovražne ladije, prederemo njegovo vrstvo in zdaj na levo zdaj na desno po vsej širjavi streljaje delamo veliko škodo vražjemu brodovju. Zaženemo se na admiralovo ladijo, al neka oklepница nam zastavi pot; skušamo jo pogrezniti; trčimo skup, pa odletimo saksebi in zadenemo sovražnika le v zadnji del, vendar tako dobro, da mu polomimo več plošč na železni oklepnici, in to ga primora, da hitro beží. V tem boji dobimo prvo znamenje zmage: trobojno zastavo italijansko (belo-zeleno-rudečo), katero so mimogredé naši mornarji strgali s fregate. Vsa razkačena je dirjala naša admiralova ladija naprej; v tem hipu pa se zaletí druga sovražna v nas pod desnim okljukom tako-le: >; grozovita je bila zdaj nevarnost; sovražnik nas je hotel v dno potopiti, mi pa njega; ali on ali mi — to je bila zdaj pravda. Strašno se zaletimo skup — grozen tresk na tresk; vse pada v ladii na tla, veliko se jih rani — mi smo sovražnikovo ladijo v bok (Bauch) zadeli; kakor dva elastična balóna odskočite ladiji druga od druge. Sovražnikova ladija nam le za trenutek pokaže vdrto stran s polomljenimi oklepnimi ploščami, se nagne na levo (backbord) proti nam, tako, da so na desni strani (steuerbordseits) pripeti čolni se prekucnili.

mogli izgovarjati, da nismo vedeli; zatoraj smo storili prvi korak dolžnosti svoje, ki nam jo znanstvo naklada.
(Dalje prihodnjič.)

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Mesto Banja je svojo slavo zadobilo v početku tega stoletja za čas srbskega ustanka, ker bilo je glavno borišče junaka junakov, hajduka Velko Petrović-a. Mislím, da ne bo od več, ako Slovencem, ki od hajduka Velko Petrović-a malo ali nič slišali niso, njegovo življenje in njegove zasluge za srbsko knježevino v kratko napišem. In ker sem na krvavem borišču njegovega junaštva in na glavnem bojnem polju njegove slave, si tudi res ne morem kaj, da ne bi o neumrlem junaku junakov, slavnem hajduku Velko Petrović-u nekoliko povedal.

Pred srbskim ustankom je bil hajduk Velko Petrović v hajduški četi za srbski narod mnogo zaslužnega hajduka Aram-baše Stanoje Glavaše. Ko so Srbi pod hajdukom Črnim Jurjem Srbijo Turkov otrebili in 1806. leta jim tudi Smederevo, Šabac in Beligrad vzeli, so Turke vse in iz vse Srbije ali iztirali ali pobili. Se vé, da so v tem velikem poslu vsi Srbi obilo poslali in da je vseh srbski narod z orožjem v roci delal, dokler ni izvršil velikega posla. Al ostali so Turki še na Timok-u v kranjskem in po drugih okrožjih ob Timok-u, kjer jih ni še nihče vznemirjal. Hajduku Velko Petrović-u doidejo ti Turki na Timoku na misel, in pri tej priči je bil gotov, da jih hoče obiskati in se z njimi pogledati; zato prosi srbsko svetovalstvo le za en barjak (zastavo) in za drugega nič ne prosi. In svet mu dá zastavo, puškega praha in svinca, drugega nič, pa Velko tudi zahteval ni več. Brž razvije poklonjeno mu zastavo, zbere pod njo kmalu kakih 100 dobrih hajdukov (slabih pod svojo zastavo ni jemal) in gré z njimi proti Timok-u, pride do Podgorice, kjer je neki bogat turški beg bil, ki je po vsi okolici strašno hudobno z narodom delal, ga globil, drl, ropal in ubijal. A tudi njemu je ura odbila! Velko preko Morave dospévši udari iznenada na grad Podgorico. Beg se v njega zaprè in se zaprt s svojimi Turki iz njega brani. Al Velko grad obsede, ga zapali in tako bogatega bega prisili na vero se mu predati. Velko je Turkom dano vero pošteno držal in ni ne begu ne njegovim Turkom kaj hudega storil; al slekel jih je vse z lepimi dragocenimi obleki in svoje hajduke va-nje oblekel, Turkom je dal pa grde raztrgane hajduške cape. In ker je beg med vsemi Turki najlepšo in najdražjo obleko imel, je dobil nepovoljno čast, svojo dragoceno obleko z Velkovo premeniti. Velko se obleče v lepo begovo obleko in mu vrže svoje hajduške cape. Velko je vzel Turkom vse, kar koli je pri njih našel: orožje, lepe arabske konje itd., in to vse med svoje hajduke razdelil; pa hajduke povzdigne po njihovi sposobnosti v bimbaše, buljukbaše, ombaše, barjaktare itd., samega sebe pa naredi za vojvoda. Al imé hajduk je obdržal, ker to mu je bolj dopadlo kakor vsako drugo in bil je zdaj: „hajduk, Velko Petrović vojvoda!“ Pri Turkih je dobil Velko tudi mnogo denarja, 800 cekinov in dva žaklja dvajsetic. Cekine obdrži novi hajduk vojvoda za-se, en žakelj dvajsetic pošlje národni kasi, drugega razdeli med svoje hajduke. Pa tudi oplenjenih Turkov ni Velko pozabil; iz blagodarnosti za lepo obleko, orožje, konje in vse drugo bogastvo, ki ga je pri njih dobil, jim dá slabe hajduške konje, stare kljuse, ki so mu zdaj odveč bile, in potem spremi razcapane,

stare kljuse jašeče, brezorožene Turke kroz Timok v Bulgarsko, kamor so iti želeli. Ko ta dogodka turškim spajem, begovim, subašem in drugim Turkom po Kranjskem in družih okrožjih na Timok-u na glas pride, se splašijo in bežijo v nesrečno Bulgarsko skozi Timok. Velko ostane zdaj zapovednik in gospodar na Timoku, do ktereга je tako hitro in brez preliivanja krvi srbsko granico razširil. Ko pa Turki v Vidin-u in v Bulgarski slišijo, kako Velko z malo četo skozi Timok Turke podí, sklenejo v Vidin-u in po vsi Bulgarski na njega udariti. Spomladi 1808. leta zberó veliko vojsko iz vse Bulgarske in grejo nad-nj. Al Velko dobí o tem glas in brž mu je sklep gotov, da turško vojsko iznenada napade in pobije. Turška vojska prišla je že blizu njega in je namerila rano v jutro na-nj udariti. Al zvití Velko se privleče skrivé ponoči v sredino turškega stanja s svojimi 100 hajduki, ki prašnejo iz puške med Turke na vse strani in zakričijo po turški na Velkovo zapoved: „Bežimo, razbil nas je Velko!“ Turki v spanji od ognja in od strašne vike hajdukov preplašeni, se počnó v temni noči med seboj klati, bežijo kroz Timok in pustijo Velku celi bogati stan in vse, kar so seboj prinesli. Zdaj prizná tudi Črni Juri in srbski svet hajduka Velko za vojvoda in mu izroči, da granico srbsko na izhodu na Timok-u brani, ktero je res tudi v slavo srbsko in v strah Turkom junaško branil. Od Donave je on kakor sokol letal, klal in sekal Turke podnevi in ponoči; nikoli jim ni dal miru, zmirom jih je iskal in napadal. Njegovo največe veselje je bilo sovražniku v oči pogledati in mu svojo britko sablo pokusiti dati; zato je on vsaki dan Boga prosil: „da bi, dokler je on živ, v Srbii miru ne bilo, nego zmirom vojska in še le po njegovi smrti naj dá zemlji mir!“ In Bog je molitev slavnega junaka uslišal; vsaj za njegovo življenje so bile takrat kakor po vsi Evropi, tako tudi v Srbii, strašne vojske in grozno preliivanje krvi.

1809. leta, ko je junak Štefan Sinželić na Kamenici pri Nišu s svojimi junaci slavno poginil in je glavna srbska vojska premagana bila, udari Velko pri Mustajpašini Palanki na Turke, jih grozovito otepe in letí naprej proti Nišu glavni srbski vojski na pomoč. Al mogel se je kmalu zopet vrniti, ko sliši, da so Turki njegovo okrožje zopet upalili. On je imel takrat že 5000 mož; z njimi vzeme grad „Beligradček“ in otepe z njimi 20.000 mož močno turško vojsko. Istega leta je 120.000 mož turške vojske na Srbijo od vseh strani udarjalo. Srbi so bili tepeni na Kamenici pri Nišu in mogli so vso zemljo unkraj (na desni strani) Morave pustiti Turkom, ki so bili že vzeli Požarevac, Knjaževac, slavni Deligrad, Kruševac itd. Sam Velko ostane še na desni strani Morave in to v Banji. Vse je mislilo, da Velko in njegovi junaki so izgubljeni in da za nje ni nobene pomoči več, ker véliki vezir Mustafa-paša je Velka v Banji s 60.000 mož močno turško vojsko oblegel in ga na vse strani zaprl. Al Velko se ne opláši; marveč iz Banje silne Turke na vse strani napada podnevi in ponoči. V tej neprestani borbi se je Velkova hrabra četa strašno umalila in ostalo je le še kakih 3000 mož, se vé, da samih junakov. Pa zdaj pride Velku srbska vojska iznenada na pomoč. Ko jo Velko zagleda, ne vé, kaj bi od radosti počel. Veselo zajaši svojega hrabrega konja „Kušlja“, vzame svitlo orožje v roko in predere kroz sredo turške vojske do svoje brače na vseh glas kričaje: „Evo vam, Turki, hajduka Velko, da mi potlej ne govorite, da sem se vkral prevarom skozi vas!“ Ko mu doide na pomoč srbska vojska, jo podučí, kje in kako naj okope napravi, in se z njo dogovori, kdaj in kako da bodo na Turke zajedno in složno udarili. Tako dogovorivši se jo udarijo sopen

nazaj v Banjo k svojim junakom skozi turško vojsko glasno in veselo kričaje: „Turki! Evo vam zopet hajduk Velko! Jaz ne vem, koda mimo niti okoli vas iti! A stranpotom hodijo plašljivci! Jaz pa si volim široko cesto, katero ste vi danes zaprli, zato se tolikrat vidimo!“ In tako se prebije zopet v Banjo skozi turško vojsko nazaj.

Pa to njegovo junaško žrtovanje skozi silno turško vojsko mu ni bilo na zlo. V srbskem taboru se ponoči puška sproži po naključbi, vojska se oplašči in beži. Ko Velko zjutraj vstane, se čudi, da od srbske vojske ni duha ne sluha. Zdaj vidi, da za-nj ni nobene pomoči od nobene strani, pa je tudi ne bo, in da se mu tudi v Banji ni moč držati, ker so mu Turki vodo zaprli. Kaj tedaj početi? Da bi se Turkom predal, na to še mislil ni, niti mu je smel kdo kaj tacega svetovati. Da bi pa mogel s svojimi 3000 še ostalimi junaki silno turško vojsko 60.000 mož premagati, tudi misliti ni bilo. Al junak Velko straha ne pozná, pa tudi v svoji četi kakega plašljivca ne trpi. V taki strašni stiski skupi svojo hrabro četo in jej tako govori: „Bračo mojo! Danes se mi v naši lepi Banji počijemo in napijemo dobrega vina; pa naj se tudi Turki malo oddahnejo! In ponoči, kadar bo petelin prvikrat zapel, jih bomo pričeli buditi! Mi se tukaj držati nikakor ne moremo, ker vode nimamo. Ponoči, ko bojo petelini prvikrat zapeli, hočemo iz Banje iti. V sredo hočemo vzeti svoje ranjence in druge bolnike in vse blago, kar ga v Banji imamo; kajti ne dam, da bi se Turki z našim blagom in denarjem veselili in nad našo hrabro, bolestno bračo maščevali. Bračo, junaki! Vezir Mustafapaša je obljubil, kakor sem po ogleduhih doznal, ti-stemu, ki mene ubije, najbolje vezirstvo, kjer koli si ga izbrati hoče, ali v Bosni, Ercegovini, Makedonii ali Bulgari ali kjer koli mu drago. Al jaz sem velikemu veziru Mustafu-paši odgovoril, da jaz ne bi dal onemu, ki njega ubije ali tajno umori, ne ene divje svinje.

Velko v pozni noči, ko so petelini prvikrat zapeli in ko so Turki v najslajšem spanju bili, skupi svojo četo, v sredo med njo vzeme bolnike in vse blago, kar ga je v Banji bilo, in udari skoz turško vojsko na vès glas kričajoč: „Turki! evo vam zopet hajduk Velko, da ne mislite, da se vas bojim! Z vami se udariti, mi je vse jedno, bodi podnevi ali ponoči!“ In prebije se s svojo hrabro četo, na vse strani smrt dajaje, z vsem blagom in z bolniki v planine, od kodar je potem neprestano Turke napadal, jim strah in trepet bil, dokler jih ni zopet od desne strani Morave vseh čez Timok iztiral.

(Dal. prih.)

Dopisi.

V Buda-Peštu 13. julija. V. — (Dalje.) Misel za napravo železnega mosta na verigah čez Donavo, ravno tako tudi misel za prerov skoz trdnavin hrib je slavni magjarski domoljub grof Štefan Sečenyi sprožil. Do 1848. leta je bil čez Donavo med Buda-Peštom most na ladijah napravljen; to se vé, da so morali ta most vsako leto razdirati, kakor hitro se je začel na vodi led kazati. Ako je Donava trdno zamrznila, ljudje mostú niso tako močno pogrešali, ker so lahko po ledu od ene strani na drugo hodili; al Donava med Buda-Peštom ne zamrzne vsako leto (po mojem opazovanji le vsako tretje leto), ledéne plošče pa vendar le, celó v najmehkejši zimi, po Donavi plavajo, tako, da je bilo kaj težavno pa tudi nevarno pozimi s čolnom se čez Donavo voziti. Da je stanovitni most čez Donavo med Buda-Peštom bil neobhodno potreben, je tedaj očitno; k napravi tega mostú je pa grof Sečenyi največ pripomogel. — Grof Sečenyi si je pa tudi za vès magjarski

narod neumrle zasluge pridobil, kajti on je z besedo in djanjem, z duševnimi in denarnimi pomočki magjarski narod k novemu, delavnemu življenju na duševnem in materijalnem polji budil; magjarski narod nima v vsej svoji zgodovini nobenega moža več, kateri si je tolike zasluge za omiko in blagor svojega naroda pridobil kakor Sečenyi, kateri se je toliko trudil, toliko žrtoval, da bi svojo narodnost pred vsem svetom na častno, veljavno mesto povzdignil. — Dogodbe 1848. leta so vrlemu možu pamet zmešale; dali so ga v Döbling blizu Dunaja v nornišnico, kjer se je 1861. leta ustrelil.

Med kraji, v ktere Buda-Peštani, pa tudi ptujci posebno radi zahajajo, imenujem zakotje med hribi na severo-zapadni strani eno uro hodá od Budina; imenuje se ta kraj „Auwinkel.“ — Lega tega kraja je res tako mило-romantična, da mora vsakemu dopasti; to se vé, da so morale človeške roke pota do tega kraja nadelati, prepade zasuti, divjo hosto potrebiti, steze napeljati, sadunosno drevje zasaditi itd. — Nekdaj so neki ogerski kralji v „Auwinkel“ na divje prešiče na lov hodili; v ta spomin se še dandanašnje najgornja pa tudi najbolj obiskovana gostilnica v „Auwinkel“ kréma „pri svinski glavi“ imenuje; pri tej krčmi se studenec z najboljšo studenčnico v vsem budinskem okrogu nahaja, ktera iz velikega svinskega rivca teče. (V Budinu je večidel v vseh hišnih štirnah slaba voda, najboljša in najzdravejša za kuho in pijačo je Donava; da bi le ne bila poletinski čas tako topla in nekterekokrat tako kalna). Malokdo zamudi „Auwinkel“ obiskati, kdor se kaj časa mudí v Buda-Peštu. Ob nedeljah in praznikih cele procesije pešcev in cele vrste kočij z gospôdo iz Buda-Pešta v „Auwinkel“ prihajajo; mnogo gospôde (večidel bogati judje iz Pešta) se pa za celo poletje v to zakotje preseli. Lepi sadni vrti, živo-zelene rebrnice (bregovite senožeti), bolj proti vrhu hribov pa senčnati gozd z bukovic, hrastovic in smerekovic drevjem ta kraj zaljšajo. — Kdor se ne boji po strmih stezah in potih laziti, gré od „svinske glave“ na vrh hriba, od kodar se pogled na vse strani, med budinske hribe, na Donavo, v Buda-Pešt in na neizmerno ogersko ravnino, odpira. Ta lepi kraj me vedno na pesnikove besede spominja: „Kdor si tukaj, le zaukaj!“

Iz Zagreba. — Natisnite drage „Novice“ sledeči razpis, da po željah dotičnega odbora pride mnogim jugoslavenskim, tedaj tudi slovenskim skladateljem, na znanje.

Natečaj za Zrinjskovo popotnico.

Da národna svetkovina, s katero se bode v Zagrebu slavila tristoletnica neumrlega hrvaškega junaka Nikola Šubića Zrinjskega Sigetskega, se odlikuje tudi po domači glasbi, je centralni odbor za proslavo tristoletnice Zrinjskove v svoji 3. seji sklenil razpisati natečaj (konkurs) za Zrinjskovo popotnico (Zrinjski-marsch) in najlepšo kompozicijo obdarovati s 10 cesarskimi cekini. Pozivljejo se tedaj gospodje umetniki, da na slavo omenjene tristoletnice zložijo za orhester Zrinjskovo popotnico in jo do konca avgusta pošljejo centralnemu odboru tako, da v poseben, dobro zapečaten list zapišejo ime svoje, stanovališče in poslednjo pošto skladateljevo, na zavitek tega lista in na popotnico pa isto prislovico.

Evo, Vam, Slovenci, prilike lepe, da se podaste v slaven natečaj!

Iz Trsta — piše „Il. Pr.“ — da sta v ondašnji italijanski gimnazii na ukaz ministerski dva profesorja iz službe izpuščena, ker sta se pregrešila zoper državo. — Nek star kmet iz tržaške okolice je bil obsojen v smrt zato, ker so zoper prepoved našli pri njem 3 puške. Ker je pa poprej tako živel, da se mu ni moglo nič očitati in ker se prepoved, da se orožje ima go-

vica) toliko namreč jih je tiskanih pod naslovom „zweite Fortgangs-Klasse“ in pa „schwachen Fortgang haben gemacht.“ Pač ogromno število, ki ga tudi ne nahajamo nikjer, in je vredno resnega prevdarka, kajti minuli so časi, ko se je najboljša šola imenovala tista, ki je največ učencev zapisala v „zweite“ ali „dritte klasse.“ — Kar se poslednjič tiče pisave imen, nahajamo tu več vrst pisav, omenjamo le treh: a) gajčice: Črne, Močnik, Alič; b) nemške: Erschen, Bratusch, Schonta; kako pa bomo tretjo imenovali? Naj nam častiti bralci pomagajo sami jo krstiti, ker metelčica ni, tudi dajničica ne. V gosp. Lesjakovem spisu jo nahajamo tako-le: „Kossmač“, „Swetličič“, „Milnerschič“, „Urschič“, „Schniderschič“, „Boschič“ itd. Ne ostaja nam drugega kot to, da to pisavo, ki se nikjer še ne nahaja, imenujemo lesjačico, ki je mešanca nemčice in gajčice. In še te nam manjka, da ne bo konca ne kraja zmešnjav! V imenu naroda našega in v imenu postave, ki je odločno izgovorjena, kako naj se tiskajo vladina naznanila in šolske knjige, protestujemo zoper tako čobodro, kakor jo svetu kaže idrijski šolski imenik, in zopet prosimo visokočastitega konzistorija, naj taki pisavi, ki je na sramoto slovenščini, konec storí po pravilu, da se slovenska imena pišejo, kakor se izgovarjajo, slovensko, nemška pa nemško!

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Velko je prvi med Srbi dobil zlato rusko svetinjo ko znak odlične hrabrosti. Na to je poslal dragocene sablo ruskemu generalu Kamenskemu, katero je nekemu bogatemu Turčinu v boji vzel. Al Kamenski ni hotel sprejeti sable, temuč jo pošlje Velku, dodavši še 200 zlatov, z izgovorom nazaj: „Tako sablo naj nosi ta, kdor je bil zmožen, jo Turku v boji vzeti!“

Ko so mu prigovarjali Rusje, katerim je bil iskren prijatelj, da naj se ne imenuje „hajduk“, ker to pomeni razbojnika, jim odgovori: „Grozno žal bi mi bilo, ako bi bil kdo bolji in večji hajduk od njega. Se ve, da srbski hajduki niso bili razbojniki, nego plemeniti sokoli, moč naroda srbskega, branitelji vere in domovine svoje. Da! oni so bili národní mučeniki; za narod, dom in vero so oni pozimi in poleti po planinah, v temnih hostah, v mrzlih brlogih ali pod milim nebom živeli, glad in žejo, mraz in strašne solnčne žarke trpeli, za narod se bili, krí prelivali in mrli. Kolikor huje so Turki srbski narod pritiskali, toliko polneje so bile srbske planine in hoste narodnih čuvajev — hajdukov, gorečih narodnega ponosa in ljubezni do domovine in naroda. Njih cilj in konec je bil živeti po mrzlih planinah in temnih hostah, in od toda v slavo božjo in v maščevanje naroda svojega Turke neprestano napadati; darovali so svoje življenje Bogu, veri, narodu in domovini. — Ker koli so se s Turki sešli, tam so se topli ž njimi; sovražnika niso šteli; čem več dušmanov, tem večji plen, tem večja slava. Njih telesna hrana bilo je to, kar so Turkom vzeli; njih veselje in duševna hrana bila je ž njimi bít se, potem pa popevati junaških pesem pri brenčanju javorovih gosel. Narod svoj so oni pustili vselej in zmirom na miru; njega so le branili, nikoli ga niso napadali. Neorožane in siromake napadati so zmatrali za greh in sramote. Al osveta (maščevanje) jim je bila sveta. Vsak je rad in brez strahu poginil, ker je vedel, da njegovi pobratimi ga bodo osvetili.

Hajduk Velko ni bil nobene reči tako lakomen kakor boja in plena. On je bil zmirom pripravljen, za eno dvajsetico svoje življenje vagati, in precej, kadar je kaj zgrabil, podelil je med svoje društvo. Njegova poslovica je bila: „Kadar imam jaz, naj ima vsak; al kadar jaz nimam, gorjé onemu, kdor ima, pa ne dá!“ — Zmirom je bil dobre volje, priljuden in vesel, trezen tudi vedno. On se s Turkom ni klal zaradi kake namere; nego samo zato, da je Turk, in to zato, ker je Turk narodu srbskemu največ vrag. Rodú je bil priprostega in je ostal vse svoje življenje priprost. Brati in pisati ni znal, niti se učil; če tudi je bil najhrabriši vojvoda srbski, ni se drugače imenoval nego hajduk. Imena vojvoda, ki si ga je sam dal in katero mu je po njegovi zaslugi Črni Juri in srbski svet tudi potrdil, je imel samo za potrebo; al vpo- trebljaval ga nikakor ni; nego imenoval se je samo: „Hajduk Velko.“ — Kje se je rodil, se nikakor ne vé. — Mogoče, da se je rodil po hajduško v visocih planinah ali v temni hosti v kakem mrzlem brlogu. V svojo četo ni jemal seljakov in zemljedelcev, nego samo neoženjene može brez posestva. Taki so mu bili duša in veselje, in jih je sebi ravne priznal; zato se je enkrat v Negotin-u s svojo ženo sporekel, ker njegovemu hlapcu (vojniku) ni tako dobro postregla kakor njemu. „To so vsi moja brača — ji je Velko rekel — toraj jim gre čast in posluga kakor meni.“

Največo slavo je Velko dobil pri odbrani Negotina leta 1813; tu pa je tudi smrt storil. Enega jutra gre on po navadi obkopov ogledovat in popravljat, kar ga zagleda turški topžija (pravijo, da je bil Francoz, ker Turčin ga ne bi bil pogodil?), nameri na-nj top, ga zapali in krogla raztrga nepremagljivega junaka Velko Petroviča kroz sredo na dvoje! Zadnja njegova beseda, ki so jo njegova zmirom veselja in šalepolna usta izgovarjala, bila je: „Drž!“ — Gotovo je hotel izgovoriti „držite se!“ pa nagla smrt mu je hrabro besedo presekala in usta zaprla.

Tako je za narod in vero poginil največji junak naroda srbskega meseca julija 1813 — hajduk Velko Petrovič; junak, ki se more meriti z Milošem Obilićem, Markom Kraljevićem, Strahin Banom itd. Na Velka je narod srbski, ko v svojega nepremagljivega junaka, gledal in narod je bil nepremagljiv, dokler je Velko živel; ko pa on naglo in iznenada umrje, je njegova slavna smrt vseh narod kakor strela iz jasnega neba udarila! Vse se prestraši in nišče ni mogel v občem obupu in strahu Turku se upreti! Ta grozni strah in obup je tudi slavnega junaka Črnega Jurja po Velkovi smrti tako potrl, da je skrivaj in plah svoj narod, za ktere ga se je vzdignil in devet let slavno boril, zapustil in v Avstrijo bežal! Da je Velko pri življenju ostal, gotovo ne bi bila na narod srbski leta 1813. neopisljiva nesreča prišla; voditelji naroda ne bi bili naroda zapustili in preplašeni v Avstrijo bežali; po Velkovi smrti so vsemu narodu hrabra srca in junaške roke onemogle. (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Prage 11. avg. = (Naše sedanje razmere. — Učilnica za kmetijstvo v Loboxici.) Sprejmite par vrstic iz zlatne Prage, ker je pošta zopet odprta. Preživeli smo strašen čas, čegar spomin leta in leta ne bojo izbrisali. Naj kilavi centralistični časniki še katerikrat žalijo narod „česke korune“, segli jim bomo čez ves njih škilasti obraz! Boga pa bomo hvalili, kadar zapusti deželo našo sovražnikova armada in se znebimo nadlog, s katerimi vojska tlači deželo. Nekaj pa smo se vendar tudi naučili v tem bridkem času, in to je, da tudi

„Nerv“ in „nervus“ ste ptuji besedi, ste neslovanškega korena in plemena. Zato ni pošteno, ako bi se ju Slovenec polastil — krasti se nikjer ne sme. Bogatimo svoj milolepi jezik z domačim blagom, s pridelki domače tvornice! Beseda, ktera je iz slovanškega korena pravilno izrastla, ni kaka mrtva pokveka, ampak čvrsta mladika, ki nosi domačemu jeziku priležen, okusu slovenskemu slasten sad. Beseda domačega korena in plemena je kmalu jasna vsem domačinom, in sčasoma tudi onim, ki so se ptuje kulture napili. Domača beseda dela jezik čvrst in lep, ptuja pa ga mori in grdi. Zatorej proč vse ptuje besede iz slovenskega jezika, priskrbimo mu domačih, pred ko je mogoče!

Beseda „nerv“ ni znana priprostim Slovencem. Nikjer po Goriškem se ne sliši reči: „on ima močne nerve — on je nervast“, ampak le „on ima močne žile — on je žilast.“

Beseda „živec“ je sicer slovanskega korena in plemena, vendar njen pomen je bližej „Lebensgeist-u“ nego „nervu.“ Pač ni lahko dobiti boljšega izraza za „Lebensgeist“ nego je „živec“ (česki „život“). Kadar se jemlje beseda „nerv“ za „Lebensgeist“, takrat mu pristuje, se vé da, tudi „živec“, na pr. denar je „nervus rerum gerendarum.“

Kdor besedo „nerv“ dobro pregleda, najde v njej tudi pomen „živosti“, vendar ne čist, ampak združen s pomenom „orodja.“ Zdi se, da „nerv“ je nekaj, po čemur „živost“ teče, v čemur „živec“ svojo nevidno moč kaže, svoje bitje razodeva. „Nerv“ je toraj „živčevo“ orodje. Zato mu pristuje najbolj izraz „ži-la.“

„Žila“ izhaja od besede „žiti“, ki je česka, pa pomeni „živeti“, „živ biti.“ Beseda „žila“ izrazuje tedaj nekaj, po čemur „živost“ teče, a to je prav „nerv.“

„Žila“ je pa trojna: ena za krv, druga za čutke, tretja za gibanje, ker se v teh treh rečeh „živost“ kaže.

„Žila“ za krv se imenuje „krvna žila“ ali „žila“ sploh (per eminentiam), ker v krvi je sedež živosti (Ader). „Žila“ za čutke se imenuje „čutilna žila“, krajše „čutilnica“ (česki „čilna“, od „čiti“ = čutiti, Empfindungsnerv), od besede „čutilo“ (Empfindungsorgan), ne pa „čutnica“, ker ta pomeni čutno misel (Empfindungsvorstellung). „Žila“ za gibanje se imenuje „gibalna žila“, krajše „gibalnica“ (Bewegungsnerv) od besede „gibalo“ (Bewegungsorgan). Tako uči moj slovar.

And. Žnidarčič.

V Kobaridu 27. avgusta.

Opazka vredništva. Da ne kratimo nikomur pravice o tem, da izreče svoje mnenje, vzeli smo pričujoči sestavek v „Novice“, pa treba, da dodamo le malo besedi. Da beseda „nerv“ ni znana prostemu ljudstvu nikjer, to radi verjamemo; kako bo poznalo besedo, ker še stvarí ne pozná? Saj še med kitami (muskuli) in „Ader“ ne dela razločka, ker une in te imenuje žila. „Ader“ in samo „Ader“ mora v znanstvenih knjigah žila ostati; ako jima privzamemo še „nerv“, ne bode smešjave ne konca ne kraja. In čemu vse to? — „da ne krademo ptujih besed“ — pravi častiti gospod pisatelj. Al mi rečemo, da brez take „tatvine“ ne more biti na svetu noben jezik, ker sicer drug družega ne razumemo. Znanstvo ali veda stoji na družih nogah, kakor vednost prostega ljudstva. Naj nam bojo Rusi izgled! Oni še mesece imenujejo po latinskih imenih, in prav imajo, da se jim saj ne prigodi to, kar se je prigodilo nekemu Slovencu, ki je imel listopada meseca na dražbo iti na Hrvaško; revež pride že zvečer 5. listopada v Karlovec, — al kako se začudi, ko mu rečejo, da je za cel mesec prekasno prišel, kajti listopad je Hrvatom oktober, nam

Slovenec pa je november — in vendar smo si najbližnji sosede!

Zvečer na hribu.

Elegija, spisal France Zakrajšek.

Legli so na morji že valovi,
Kjer mi solnce zdaj slovó blišči,
Trudni dan pojema, in mrakovi
Plavajo po zraku, da temní.

Mira prapor ko plamtečo blano
Na zapadu zarja zgrinja tam,
Šum beži, že tiho je pod mano;
Glej, v večernem krilu tū si sam.

Le skoz lipo gor nad mano veje
Tū na hribu sapic mili duh;
Mir mi v sree žalne čute seje,
In strmenju služi vid in sluh.

Ko temot preplašena devica
Soča v daljno Jadro tje hití;
Le po malem še rudeva v lica,
Ker v valéh ji komaj še brlí.

Slastno gledam, kjer po zelenini
Tih elizij cvel mi je nekaj,
Tam, kjer smeje se v vodá sinjini
Neba grškega zmir jasni raj.

Kjer na bregu hladna beka rase,
Piku solnčnemu zeleni ščit,
Kodar beli janc se srečno pase,
Samih rož je srečeval moj vid.

Oj mladost! Spremili njeni časi,
Ki ji skrb in strah še tujca sta;
Nič ne seje, pa nebeski klasi:
Sla in blagor jo že venčata.

Na tem trgu nima še ničesa,
Ko v ognjenih prsih silni žar;
Vendar je najela si nebesa,
Predno je prinesla spravni dar.

Tam ko v čarovitem ogledalu
Zrl božanstvo sem, nadušja poln,
Ko še mirno po življenja valu
Zibal se je misli lahki čoln.

Iz prepolnega srcá je vrelo,
Bival je v okolji mirni Bog,
Ko v zelenem listji je šumelo,
In v samoti mi šumljal je tok.

V vrte nezvenljive fantazija
Iskajoče vèdla je oko,
Kjer je sjajni venec poezija
Kazala mi z roko limbarsko.

Zdaj v gorečem srcu je zatlelo,
Pa izlilo se je v tih vzduh,
In po mladih strunah je zvenelo,
Kakor bi jih šlatal skriti duh.

V péznici ječečemu bojazni
Otemní mu sanj kalejdoskop,
In njegove pisane prikazni
So se pogreznile v nemi grob.

Kakor tihi, glej, metulj cvetlice
Poljubljuje tam, presrečni gost,
Tak sem blagra božal tovaršice,
Pil nebeško sem zamaknjenost.

Kak je treslo v svetem me žarenju,
Kak sem upov predel zlato nit!
Ha, nedolžnemu pa hrepenenju
Še pripenjal se je blag izid!

Zdaj pa — oj nemilega podira!
Kjer sem drznih upov zidal grad,
Gledam vele cvetke sred brebira:
Tempelj siplje se, spomin je mlad.

Ki ga ljubljenca osoda veže
Na livado, srečni je pastir:
On smehlja se zarji, srečen leže,
In življenje mu je veden pir.

Kak žari tam slastnega občuta,
Sveta radost spremlja ga povsod;
Ker prijetno z rožami obsuta
Se pred njim razteza tiha pot.

Ali na življenja hrupni cesti
Mojega duhá beži pokoj;
Samo s špranj nebeskih upšezvesti
Zamrluha dol na zemski boj:

Kjer nedolžnost brez pomoči stoka,
Clo slabost goreč občutek je,
Kjer hudoba zrè krvavooka,
In pravica v volčjem žrelu mrè.

In če, kjer prijazen videz plava,
Rahlosti zastoka mili glas,
Nesočutja mi Meduz'na glava,
Ko razgrnem jo, molí obraz.

Torej duh drugje čutenja išče,
Stopa neumrljivosti čez prag,
Kodar greje ga, mu je svetišče,
In solzi se tud na sarkofag.

Takrat dol pogrezne perutnico,
Ko peščena ura sprazni drob,
In molčeči genij plamenico
Je poveznil znancu tje na grob.

Tū strmevšemu o zemlje slavi,
Ker pokoplje v pozabljenji se,
Šepetaje mu cipresa pravi:
„Vse pogine, kar na svetu je!“

Zginejo mladenca svitli upi,
Ko razveže mu spregled oči,
Ko luščina sanj se mu odlupi,
In resnoba naga tu stoji.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Pet dni po Velkovi smrti beži ponoči njegova prejšnja hrabra in nepremagljiva četa, ki za njegovega življenja na beg še misliti ni smela, pod vodstvom brata Milutin-a iz Negotina, kterege potem Turki vzamejo, in kmalu potem celo Srbijo v svojo pest dobijo. Ves narod je padel zopet v staro turško sužnost, kakor je padel po smrti Koče Petrovića, dokler ga ni zopet

junak Miloš Obrenović leta 1815 turškega jarma, mislim, za vselej oslobodil.

Ko sem v Banji bil, in se v lekovitih toplicah kopal, mi je na tem borišču slavnega junaka hajduk Velka življenje živo na misel prišlo; zato sem ga Slovencem, kolikor mi je znano, opisal.

Iz slavnega Velkovega borišča Banje grem čez bojno polje Deligrad, skozi čedne vasi in rodovitno zemljo po lepi cesti mimo lepega samostana sv. Romana, kjer je cesta v veliko daljavo zavoljo izliva Morave jako povikšana in polna lepih mostov, v Kruševac v staroslavno prestolno mesto Cara Lazara.

Lep samostan sv. Roman je kaki dve uri od Deligrada, stoji v žlebu med hribi kaka dva puškométa nad cesto, s ktere se dobro vidi. Blizo samostana sv. Romana je krasen most iz čolnov čez bulgarsko Moravo, kterege prelazivši pridem na njeno levo obalo v selo Džunis, ktero je tako zelo raztreseno po lepi ravnini Morave, da se ne vidi ne. Prekrasni most čez široko bulgarsko Moravo, lepo kasarno in pred njo cele hribe lepih čolnov in debelega lesa, kterege srbski pontonerji naprej in naprej tešejo in obrezavajo, ter v čolne in druge vodne priprave spremenjajo: vse to ogledavšemu in občudivšemu mi prihajajo na misel tisti gospodje, ki so v čudapolnem zagrebškem zboru besedovali in dokazati se trudili: „da ni srbskega naroda več, da so Srbi na Kosovem polji propali itd. itd. ergo, da jih ni! Bog me! da narod srbski še živi, da jako živi, da vsaki dan se bolj oživlja, se zaveda in razvija na vse strani. Kdor ne verjame, naj pride in sam gleda, da je narod srbski istina še živ in za svojo narodnost vatrene! Naj gré po srbskih mestih in občinah, povsod bo videl šole polne mladeži; po večih mestih bo videl po več šol in v vsakem po jedno realno gimnazijo; videl bo povsod državna nadležateljstva in urede. Kdor ne verjame, naj pride in naj pogleda srbsko stoječo in narodno vojsko, neizbrojne topove, hribe topovskih krogelj, grmade pušek in druge vojne priprave, kar si je vse sam narod srbski naredil in si še nareja. Da! Srbija more vsaki čas dobro oboroženih 100.000 mož čistih Srbov v boj poslati in ji še ostane 100.000 mož tudi čistih Srbov v rezervi. Govori se celó, da Srbija more 260.000 mož dobro oboroženih in v vpotrebljavanji in rokovodstvu orožja izučenih na boj poslati. Kdor ne verjame, da so to Srbi, naj gre in naj jih popraša, kdo da so, in prepričal se bo, dani ne 30 tujcev med njimi, najmanj pa Hrvatov. Take besede, kakor so jih nekteri gospodje v slavnem zboru zagrebškem govorili, srbski narod res žalijo; ali mnogi so se jim tukaj pa tudi smejali in mnogokrat sem čul na svoja ušesa: „Su li budale bračo Hrvati!“ — „Jebej jim otca itd. za Hrvate nečem več, da znam!“ In bridko mi je délo, da nikoli nisem koga slišal se z „bračo Hrvati“ ponašati in jih hvaliti kakor hlabre Čehe v obče hvalijo, a neslavjanske Poljake isto tako grajajo. Tudi mi je večkrat kdo rekel: „Boga mi brate! da sem jaz v ljubljanskem saboru, jaz bi vaši izdajci po jedno toplo zaušnico dal, pa hajd jo iz zbora izmetal!“ Grozijo se Srbi tudi nad vašo ljubljansko „okrožnico“, kajti, ne mislite, da Srbi nimajo ušes za to, kar se godi po svetu! In bog me! Ako bi kdo na srbskih skupščinah narodu tako grozno protivno govoril, kakor govorijo nekteri poslanci na zborih v Ljubljani, v Pragi, v Lvovu itd., srbski narod bi ga hudo zgrabil.

Iz Džunis-a sem dospel v beli Kruševac. Lepo carsko mesto Kruševac stoji na jako veliki plodni ravnini, ktero z drugimi manjšimi hribi zapirata v veliki daljavi z večnim snegom pokriti Kopavnik in pa Jastrebac, ki ima tudi večidel belo kapo. Po tej

lepi ravnini teče velika reka srbska Morava, v ktero se pod Kruševcem reka Rasina izliva. Staroslavno prestolno mesto cara Lazara je res lepo mesto, ulice so mu vse široke, ravne, gladke in res carski vredjene; hiše so večidel lesene, z opeko krite in lepo pobeljene in stojijo, kakor sploh po Srbii, v sredi lepih sadnih vrtov. Največe in res krasno poslopje je nova, velika hiša, v kateri so realna gimnazija in začetne šole. Blizo te lepe hiše je bela mala cerkvice z dvema stolpoma; to je cerkvice cara Lazara! Poleg nje pa se kopičijo visoke razvaline grada njegovega, in blizo je lepa stara česma (štirna) polna dobre vode, ki iz šestih čepov teče; tej česmi pravijo „Lazarica!“ Zjokal sem se, ko sem te srbski povestnici svete kraje ogledoval. Stopila mi je pred oči vsa sreča in svetlost naroda srbskega pod vlado slavnih Nemaničev in vsa nesreča in britkost po nesrečnem kosovopoljskem boji in po slavni smrti viteškega cara Grbljanović-a. — V temnih razvalinah starega grada videl sem veličanstveno mesto, pred katerim je hrabri car Lazar cvet naroda srbskega zbral in ga na Kosovo polje peljal, da tam za narod in vero gine in mre! Videl sem starega Jug Bogdan-a in njegovih devet sinov, devet Jugovičev, devet junakov! Mimo grada sem videl silno vojsko v boj na Kosovo polje veselo in vatreno hiteti, in pred gradom svitlo carico Milico britko plakati, ko ji njen mož car Lazar, njen oče stari Jug Bogdan, in njenih devet bratov, devet junakov Jugovičev, vsi z vojsko v boj hitijo, od katerih nihče domá pri nji za tolažbo ostati ni hotel, od katerih pa se tudi nihče povrnil ni — vsi so v boji slavno umrli!

V Kruševcu so počivali v neki kapeli zemeljski ostanki Vuka Branković-a, izdajice v kosovopoljskem boji. Te ostanke so Turki ubožavali in pred njimi sveče palili; ko pa so Srbi pod Črnim Jurjem Kruševac vzeli, so prah in pepel prokletega Vuka Brankovića na lopatah v zrak zmetali, da bi ga veter kako iz srbske zemlje odnesel! — V Kruševcu se tudi še vidijo razvaline neke turške cerkve, in razvaline turških toplic. Prebivalci mesta so vrlo priljudni in veseli. Jaz sem bival pri svojem drugaru gosp. dr. Holac-u, vrlemu Čehu. Veselih ur belega Kruševca nikoli pozabil ne bom.

(Konec prihodnjič.)

Zgodovinske drobtinice.

Od kod ime konjikov huzarjev?

Ogerske konjike huzarje vsak pozná, malokdo pa vé, od kod to ime? Naj jim to razjasnimo. Huzarji so se pričeli leta 1458, ob času, ko je najimenitnejši kralj ogerski Matija Korvin vlado nastopil. On je ukazal, da vsak gospodar na 20 oralov svoje zemlje mora dati enega huzarja v deželno armado. Husz pomeni v magjarskem (ogerskem) jeziku 20, ar pa pomeni dar; tedaj huzar pomeni dar za 20 oralov. — Tako je ta beseda zgodovinska in po naše pomeni to, kar dvajsetina v pomeni „desetina.“

Cesar Jožef II. in kmetica iz Šumave.

Ko je enkrat rajnki cesar Jožef II. na bavarski granici po Šumavi popotoval, pride tudi do vasi Lužnice in se naravnost v prvo kmetijsko stanovanje podá. Kmetica je ravno pri peči sedela in kruh vsajala. Ko ga zagleda, ga po njegovi potniški obleki za popotnika drži in mu reče: „Ravno prav ste mi prišli; nimam nobenega človeka domá; idite, idite in podajte mi te hlebe; saj nič ne zamudite. Potem vam pa prinesem renico mleka in kos kruha.“ Cesar si ne dá dvakrat reči, se hitro dela loti in kmetici hlebe podaja. Ko je bila kmetica že vsadila, je vstala in cesarju mleka in

prof. Šuman, — v sestavkih „o ljudskih šolah“, „Solni davek“ in „socijalne razmere v Avstrii“, ki jih je spisal izdatelj sam dr. Gršak, — v tvarini, ki jo pod naslovom „Pota človeške omike“ obdeluje prof. dr. Šubic, in „o obrazilih starodavnega življenja“, ki je načrtuje J. Borovski, — „o kopelih in toplicah“, ki jih popisuje Fr. Gabron, v „zemljepisu“ Ogrinčevem itd. Župani in v obče soseskine možje dobijo zopet lep kos poduka o „županovanji“, in prijatelji narodnih pesem tudi zanimivo berilo. Podučnim tem člankom tudi 4. zvezek dodaja zabavo v kratkih drobtinicah. In to vse za — 50 krajc.! Kdor knjige le po pôlah papirja sodi, si bo mislil, da 5 pôl je s 50 krajc. plačano; al kdor ceni po notranji vrednosti to, kar knjiga obsega, nam bo rad pritrdil, da je vredna tudi toliko goldinarjev, kolikor krajcarjev velja. Zato sezíte, stari in mladi, vsi poprek po „Čitavnici“, da se širi vednost čedalje bolj po deželah slovenskih in da kadaj moremo reči, da saj za našo domovino ni res, kar je Adam Smith rekel, da „nevednost je najdraža stvar v deželi.“ — Menda je gosp. izdatelj poslal svojo „Čitavnico“ po vseh čitavnicah na prodaj, kjer si jo tedaj vsak lahko omisli; komur pa kaka čitavnica ni pri rokah, ta jo dobi od izdatelja samega, ako se mu v Gradec, kjer stanuje, piše pod naslovom: *Dr. J. Gršak, Graz bei Herrn Dr. Berzé.*

* Ravnokar je s pripomočjó čitalnice tržaške v Trstu v krasni obliki na svitlo prišla slavna Schillerjeva trilogija „*Wallenstein*“ v izvrstnem Cegnarjevem prevodu. Slovstvo slovensko si je po teh prevodih pridobilo zopet krasen lepoznanek biser.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Konec.)

Iz Kruševca sem šel po lepi cesti mimo razvalin turških toplic na vrlo široko, jako derečo in globoko reko srbsko Moravo, čez katero se na brodu prepeljem, da pridem v selo Jasika, ki je imenitna zato, ker tukaj so se 1810. leta. Srbi pod Črnim Jurjem in Rusje pod grofom Orurk-om s Turki pod Kuršid-pašo pokali. V Jasiki so Srbi imeli svoje okope, kateri se še danes vidijo. Na koncu sela Jasika in njegovih okopov se zavije srbska Morava in njo spremljajoča, lepa cesta proti severju med hribe, ki so mi vës pogled zaprli, dokler ne pridem v dobri uri v lepo in veliko selo Bošnjane, kjer sem opoldne malo sirovega kislega zelja in nekoliko zrn fižona v veliki, lepi oštarii ručal, in svoj onemogli želodec s kosom črnega kruha in s čašo vina potolažil. Iz sela prišedšemu se mi razgrne velika in lepa ravnina — velike Morave, na kateri se stekate bulgarska in srbska Morava. Na visokem polotoku, ki ga obe reki delate, stojijo razvaline starega grada Teodora Štalać-a, ki se v pesmah popeva. Todor Štalać je živel v času despotice Jerine. Ona je bila v Smederevu in Todor Štalać ji je mogel vsako jutro hlebec kruha s svojega grada poslati. In hlebec je moral vselej še vroč v njene roke v Smederevo priti! Od Todora Štalaća grada do Smedereva so bili zato vsako jutro ljudje razvrsteni in so si dajali hlebec iz rok v roke. Je li to res? tega ne vem. Despotica Jerina je bila sestra zadnjih grških carov Janeza in Konstantina Paleologa, ki je pri odbrani Carigrada slavno umrl. Ž njo se je oženil srbski, bogati despot Juri Branković, srednji sin izdajice kosovopoljske Vuka Brankovića; zato bi po očetu njegovo pravo priime Juri Vuković imelo biti. On je imel z Jerino tri sine in dve hčerki.

Stareja hči Katarina se je omožila z našim slovenskim celjskim grofom Urhom, mlajši Marija je pa morala sultana Murata vzeti. In evo, tako so slovenske, sultanske in srbske rodbine si v žlahti bile; pri vsem tem so se pa strašno med seboj klale. Med Jurjem Branković-em (Vuković-em) in sultanom Muratom ni bilo nikoli mirú, tudi Slovenci so morali večkrat ž njim se biti; posebno so se pa klali z njegovim sinom Mahomet-om pa Janezom Kapistran-om in Jankom Sibinjaninom (Hunijadom), ki se je neprestano z Muratom in njegovim sinom Mahometom pretepal. Nad njega je šel pod Beligrad tudi grof Urh s svojimi Slovenci, in, kakor moj prijatelj France Kočevar pravi, da so se posebno Teharčanje z Mahomet-om pod Beligradom junaško topli, kamor jih je junaški Milnarjev Janez s svojo Zagorčevo Marjetico pripeljal. — Po smrti Jurja Brankovića, ki je imel na tem svetu strašno bogastvo, pa nikoli veselja, sreče in mirú ne, je vladala njegova žena Jerina in njena sina Lazar in slepi Gregor Branković. Juri Branković je bil strašno bogat, pa grozno nesrečen; svojo mlado hčerko Marijo je moral dati Muratu v zakon. In ta Murat je iskopal oči in oslepil oba njegova stareja sina Štefana in Gregorja. Njih sestra Marija Muratova žena ni mogla za nju pri svojem možu nobene milosti izprositi! In on sam (Juri Branković) je moral pred Muratom s svojim bogastvom bežati in se pred njim skrivati po Ogerski, Kranjski, Hrvaški, Dalmaciji itd. do svoje smrti po strašno grenkem in grozno bogatem življenji. Njegov sin Lazar Branković je po očetovi smrti kmalu izteral svojaslepa dva brata Štefana in Gregorija brez usmiljenja iz dežele in čez nekoliko časa zavrađa svoji materi Jerini in jo umorí. Pesem popeva, da je Jerina grad v Smederevu zidala in strašno na narod pritiskala; to ni res; grad je zidal njen mož Juri Branković, al ona in njeno zlato- in srebroljubje je bilo vzrok, da je grad Smederevo kmalu, ki je bil gotov, Muratu v roke prišel. Mesto Smederevo je še pod Rimljani bilo, zidal ga je neki car Prob(?) in okoli njega vinske trte zasadil. Je li to res, ali ni? tega tudi ne vem; al res je, da je smederevsko vino vrlo dobra kaplja.

Al sedaj moram k svojemu potovanju nazaj; predeleč sem zagazil v povestnico. Tega pa je krivo smederevsko vince, ki sem ga pil, in katero je car Prob sadil; pač mu velika hvala za dobro kapljo! Bog mu daj večni mir in pokoj! — Po lepi ravnini naprej in naprej drdraje pridem na lepo ravnino Varvarin, in kake pol ure od ceste se lesketá lepo selo Bela cerkev, katero to ime po vsi pravici ima, ker selo ima res lepo belo cerkev, veliko belo šolo, belo občinsko hišo itd. Al lepa ravnina Varvarin pri Beli cerkvi je zato imenitna, ker na nji je bila leta 1810. avgusta meseca strašna bitka, dva dni krvav boj med Turki, Srbi in Rusi. Na Varvarin-u in na mišarskem polji pri Šabcu so bili največi boji srbskega vstanka in najslavnejše zmage naroda srbskega na ravnem polji. — Ko so se namreč pri Jasiki, kakor sem povedal, Srbi, Rusi in Turki brez posebnega vspeha preteпали, zato prosi general grof Orurk Črnega Jurja, da mu kako drugo za boj bolj pripravno mesto pokaže, kakor so hribaste Jasike. Črni Juri izbere in mu pokaže lepo in veliko ravnino Varvarin, ktera je Orurku dopadla. Zdaj kličeta oba Orurk in Črni Juri in zbirata vojsko na Varvarin. Ko je bila vsa vojska zbrana, izroči Črni Juri vso zapoved nad njo grofu Orurku: on pa se umakne, kam? ne vem. Ko Turki v Kruševcu zvedó, da se je srbska vojska na lepi ravnini Varvarin-u zbrala, se radujejo in gredó precej z vso silo 60.000 mož nad njo. In Kuršid-paša vojsko srbsko v lepi ravnini ugledavši, se raduje, veselo svojo brado gladi, svoji

vojski govoreč: „Zmirom se mi tožite, da ne morete raje na ravnini dobiti! evo, vam rajo, in evo, vam ravnico! Zdaj hočem videti, ali carski kruh zaslužite!“ Se ve, da Srbi so pri svojem vstanku zavoljo pomanjkanja konjikov, katerih so Turki v obilnosti imeli, boje na ravnem polju izbegavali, kar in kolikor je bilo mogoče. — Zdaj udarijo turški konjiki kakor besni (nori) na srbsko vojsko; al hajduk Velko in Stanoje Glavaš skočita s svojimi hajduki in s kozaki pred nje in se sekata ž njimi. Zdaj lupajo in udarjajo kakor besni turški konjiki na grad Kare, ki ga je grof Orurk s svojih Rusov pred obkopom naredil. Pa vselej so bili odbiti, s puškami in topovi dobro poškopljani. Hajduk Velko in Stanoje Glavaš sta pa Turke s svojimi hajduki in kozaki iznenada napadala zdaj tam, zdaj tam. In v tem velikem dva dni trpečem boji sta bila oba ranjena. Turki so bili pa tako grozno otepeni, da so vse križem v nevrednem begstvu po šumah svojega rešenja iskali. Tudi grof Orurk je zgubil nekoliko kozakov in družih vojakov. In Orurku so se Srbi v tem velikem boji tako grozno prikupili, da je neki na dan srečne in slavne zmage on vsakega Srbina, katerega je kol srečal, ljubeznjivo poljubil veselo govoreč: „Dobro vojnici! dobro, dobro, ljudi in bračo moja!“

Iz lepega bojnega polja Varvarina pridem v kakih šestih urah po lepi gladki cesti zopet v Jagodin, kjer me je moj zemljak, inženir gospod Klinar veselo sprejel in mi pri kaplji vatrene vinca na kitaro brenkljaje in slovenske pesmi popevaje vesele ure delal. Sedaj dobim v Jagodinu Milosov-a Mitrovič-a, si-vega starčeka, ki je sedem let pisar hajduka Velka bil. Pripovedal mi je o njem, kar sem vam gori povedal, in še mnogo drugih važnih in nevažnih malenkosti. Od Velka moram vam še toliko povedati, da njega srbski narod še sedaj v blagem spominu ima, kakor Kočo Petroviča. Po obeh teh junakih broji narod čas in preteklost. Ako vprašaš na primer Srbina: koliko si star? ti odgovori: „moj oče je bojeval v Kočinom ratu; jez sem se rodil za vreme hajduka Velka; vojeval sem z Velkom; ta hiša je zidana v Kočini krajini, za vreme Velka“ itd. itd.

Iz Jagodina grem zopet skozi selo Štiple in Črni Vrh v Kragujevac. Al zdaj visoka glava Črnega Vrha ni bila bela in mrzla, kakor v prvem prelazku čez njega; tudi ni bila zdaj tiha in mrtva, nego na njegovi zdaj lepo zeleni glavi je bilo vse veselo. Razlegalo se je veselo petje mnogobrojnih in raznih zračnih prebivalcev in veselo petje in dudlanje pastirjev po glavi Črnega Vrha, s katerega sem v nekoliko urah v vegasto kragujevaško dolino in v Kragujevac prišel. — Drugi-krat kaj družega.

Naši „po modi“ domorodci.

Mutatis mutandis tudi za nas!

Ti su ljudi nove dobe,
„Gentilhomme“-ske od podobe,
Sbilja fini i „galant“;
Jer „kulturu“ shvatit znadu,
I po „modi“ duh podadu,
Te su „lieblich“ dà „charmant“!

Pametni su pasje vjere,
Jer sve štiju „Witz-Blättere“ —
A hrvatski nikâv list;
Jer se boje nebi l' komu,
Takvom sinu hrvatskomu,
Rekô tko: da j' „Panslavist.“

Kad susretnu koju dičnu
Hrvaticu, gospodičnu,
Pozdrave ju s „küß' die Hand!“
Jer očute njeku muku,
Kad bi rekli „ljubim ruku!“
„Denn das wär' ja eine Schand!“

Kad u društvo dodju koje,
Da vještine kažu svoje,
Mjese, pletu jezik troj' —
Tu „Madame“ „Freund“, „amice“
Pobacaju na ustnice,
Da naruže jezik svoj!

Kada dodju u kavanu,
Iz sveg grla vikat stanu:
Hej, „Kaffeehaus!“ „Marquer!“ „Wirth!“
Mjesto liepo reć po staru:
„Gospodaru!“ „Konobaru!“
„Weil es so sich nicht gebührt!“

A na plesu, tu tek krešu,
„Polku“ „Treblant“ „Walzer“ plešu,
„Denn das ist des Balles Glanz!“
„Kolo“ pako mrze naši
Nesoljeni mudrijaši,
„Weil es ist ein Barentanz!“

Što bi čovjek s takvim ludam,
Da doskoči njih požudam —
Kad smo mi jim „zu gemein“?
Nebi bilo baš griehote,
Sve s naslovom: „bez vriednote“
Poslat u „Frankfurt am Main!“

Iz „Karlovačk. Viestnika.“

Dopisi.

Iz Celovca. Δ — Naš „Slovenec“ piše v svojem 69. listu: „Kakor „Draupost“ naznanja, natvezla se jej je tiskarna pravda; tožena je, kakor pravi najviši ukaz, ki je iz Dunaja prišel, zavoljo treh sestavkov; tožba se glasi na dvojno hudodelstvo po §. 65 in na en pregrešek. Kar se je vojska bližala in sreča Prusom smehljala, jela je „Draupost“ svoj program celó sukati na prusko stran. Zatoraj je tudi g. Einšpieler od imenovanega časnika čisto se ločil in poslednji list, pri katerem je gosp. E. še zraven bil, bil je 51., ki je bil 28. junija na svitlo prišel.“ — „Slovenčevo“ naznanilo, da je stopil gosp. Einšpieler iz te njegovemu stanu in dolžnostim slovenskega rodoljuba nepristojne družbe, je z nami vred gotovo vse koroške Slovence močno razveselilo; zakaj od tistega časa sèm, kar je prišla „Draupost“, kakor se je reklo, v narodne roke, ona ni imela več besede za nas Slovence zoper nezmerno obrekovanje in sramotenje v rajnem časniku „Alpenblätter“ in njegovih pomočnikih, da se je v resnici vse čudilo takemu ravnanju. Naj mu bo toraj hvala!

Iz Poddrage na Ipavskem. — Povedite, drage „Novice“, svojim čitateljem, da v Poddragi kmetiška čitalnica vrlo napreduje, in da jo priprosti kmetje obilno obiskujejo ter slovenske knjige in časopise pridno čitajo, na ta način pa svoj um na vse strani bistrijo. Kdo bi nam utegnil tajiti, da ni lepo, ako mladež ob nedeljah v kmetiški čitalnici pridno prebira časnike in druge knjige, namesti da bi se okoli klatila ter se npravno in duševno popačevala, kar se dan danes, žali-bože! poredkoma ne nahaja! V 6 tednih si je napravilo naše kmetiško-čitalno društvo 130 raznovrstnih slovenskih knjig: naravoslovnih, zemljepisnih, kmetijstvo zadevajočih, podučilnih pa kratkočasnih, in knjig še družega mnogovrstnega obsežka. Naročeno je društvo